

Lapszámunk 1., 6., 8., 9., 11., 12., 15., 17., és 18. oldalát Forró Ágnes a kolozsvári Szépművészeti Múzeumban megrendezett, egyéni kiállításának anyagával illusztráltuk.

KARÁCSONYI ZSOLT

A sárkány és a gyermek

Az első történet mindig a gyerekekről szól, aki a világunkban, bennünk alszik. Alszik, vagy anélkül, hogy sejténénk, ott lebeg a vizek, a Szamos, a Duna vagy valami más, jeles felület felett, várja, faágon ülve, mint egy ausztrál mesében, hogy a megfelelő hordozót ön maga számára megtalálja, hogy az elérjen hozzá.

Az isteni gyermek vonásait vagy a képességei, vagy a születés körülményei világítják meg először erősebb fényben. Olykor az isteni gyermek akkora hangerővel bír, hogy egy egész hadsereg kell e primordiális hangsáv elfüggönyözéséhez. Más esetekben a tűz nem fogja vagy két kígyót is legyőz nem sokkal születése előtt. Világra jötte olykor a nép és a szellemi erők váratlan vándorlását eredményezi, csillagok új útjait.

Ha a népmesék hőseire tekintünk, akkor is megfigyelhetjük, hogy képesek átváltozni, új életre kelni, több alakban megjelenni. Túl a

cselekedeteiken, melyek minden esetben legalább váratlanok, az észjárásuk, a gondolkodásmódjuk csak nehezen érthető, legalábbis nem könnyű a kiindulópont és az elért cél között minden egyes fontosabb állomást, a hálózat összes gócpontját bejelölni. Előfordulhat, hogy a hős, a hős, a mesebeli királyfi, avagy szegénylegény átvágtat minden a cél elérése érdekében, és csupán ott tekint fel a vágtából egyetlen pillanatra, ahol senki más nem szemrevételezné a tájat.

A fenti és a lenti világokban egyaránt otthonosan mozog, sárkánnyal, táltos paripákkal, állatokkal, medvékkel, nyulakkal, farkasokkal egyaránt szót ért, otthonosan mozog nem csak a középsőben, a hétköznapiakban, de az összes többiben is, ahol hangok hallatszanak a folyó hullámai alól, ahol a sétatéri tó szellemi erőter is egyben, ahol Erdély jóval több önmagánál, s mindaz, ami korábbi hősekkel történt, csak segíti az éppen mostanit a magabiztos előrejutásban. A korábbi megnevezéseket (hős, hős, mesebeli királyfi) az elmúlt évszázadban a csodagyerek megnevezés váltotta fel.

Az éppen mostanit egy emberöltő erejéig Szócs Gézának hívták.

>>>> folytatás a 4. oldalon

Bolygó regényhősök

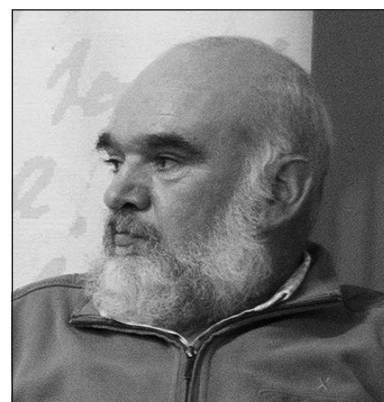
BESZÉLGETÉS
SZÁVAI GÉZÁVAL

/2

SZÓCS GÉZÁRA
emlékezik Szántai János
és Tompa Gábor

/4-5

Márton Evelin

VIDA GÁBORRÓL

/9

Bolygó regényhősök

Beszélgetés a 70 éves Szávai Gézával

– Küsmöd patakától a Duna-partig, Etéd-től Budapestig, regénypórázon lépdelve: mi változott benned – ha változott – azóta, hogy 1988-ban, nem a legideálisabb körülmények között elindultál Budapestre, és aztán a dolgok alakulása folytán nem is tértél vissza szülőföldedre? Elcserélnéd-e a sorsod valaki máséval?

– Ilyen „sorscseréken” én csak mérgemben vagy végső elkéseredéseimben fantáziáltam nagyon ritkán, fiatalabb koromban. Mivel amúgy is lehetetlen a sorsomat a másvalakiére cserélni, ezért egy ideje már játékos vagy dühös gondolat kísérelteként sem foglalkoztat, mert idő- és energiavesztés. A saját sorsomat azonban szívesen alakíthatnám – még egy ideig... Még csak hetvenéves fiatalember volnék!

– Megélt és megélhető időkről írsz – az egyvelegről, amelyet életnek, sorsnak nevezünk, és nem tudunk egészében uralni, gátolnak ebben a véletlenek, változatos katasztrófák, váratlan örömök, a számos történelmi pillanat, amelyeket átélni kényszerülünk, vagy emléküket „bélyegez meg”, vagy a geográfiai pont, ahová megszületünk. Műveid összességében regényfolyamnak tekinthető – elejétől fogva így képzelted ezt el, azaz tudatosan építetted ezt a „folyamot”?

– Elismerem, hogy öntörvényű, külön gyerek voltam, makacsságomon felháborodó anyám tehetetlen dühében „vankujt” és „mutujt” kiáltott, de ezzel semmit nem változtatott rajtam. Tizenhárom éves koromban egy életre megérintett az epikus művek (regények) igen kockázatos bűvölete, amit

én – bűvölet ide vagy oda – nagyon racionálisan kezeltem. Legutóbbi regényem, a *Cérnapóráz* elejére (de „művön kívüli”) rövid szöveget illesztettem (*Világ- /regény/ -térkép*), amely majd odakerül minden, még életemben megjelenő regényem elé. Benne ez a nagyon korai, kamaszkori, „epikai racionalitás”, elképzelésem és életre szóló tervem az akkor még majdani (!) regényeimről. Ettől aztán már nem tértem el. Hogyisne ragszkodtam volna ahhoz, ami logikus, és mint ilyen: érvényes?! Persze „életre szóló” elképzelései csak annak lehetnek, aki eléggé szerencsés ahhoz, hogy – „epikusan” – elégségesen hosszú élete legyen. Én hatvanöt éves koromig nem is beszéltem arról, ami írói életemet végig meghatározta. Ha fiatalon kezdek emlegetni életre szóló tervet, aztán „időközben” meghalok, akkor egy fantasztika emléke marad utánam. De most már látszanak a regények fölötti-közötti szálak keretei és koordinátái. Sajátságos közegükben mutatkoznak ezek a regények... És ha már „folyamot” emlegettél, joggal, hiszen ha több regény lazán „összeáll”, azt a teória „regényfolyamnak” nevezi. De kérdelek én, ha már vízrajzi hasonlatnál vagyunk: ha van folyamregény, miért ne lehetne (ahová minden folyam ömlik!) tenger(elvű)regény?! Nem akarok elméletieskedni, csupán köznapi logikával kérdezni, és emlékeztetni, hogy emberek, jogunk a racionális kérdezés, még ha olykor groteszknek tűnik is. Irodalomelmélethez, az epika filozófiájához nem mindenki ért, na de aki él, az alanyi joga „ért” az élethez, az életéhez. Ahhoz hozzászólhat, rákérdézhet, válaszolhat is! Mivel az epika, a regény az életről szól – hát közvetve mindenki „esztéta”, ne féljünk ezt az

átlagemberi, olvasói „pozíciókat” nyilvánvalóként rögzíteni. Engem a teóriáknál sokkal jobban foglalkoztat az élet megélésének, úgy is, mint a regények megélésének köznapi gyakorlata.

Szóval, én az életem *folyamán* írt regényeimet nem szívesen nevezném regényfolyamnak. Sem például regénytengernek. A vízrajzi fogalomminták helyett használhatnánk másfajta párhuzamokra támaszkodó metaforákat, de itt most csupán a köznapi logika jogállásáról és az átlagos regényolvasó mindig érvényesülő jogairól ejtettem pár szót. És az olvasó TALÁLÁTI esélyeiről szeretnék még beszélni. Amivel az írónak feltétlenül számolnia kell. Egy regény titokzatosan szerves szerkezet. Több regény egymás mellett még inkább az! Ha az olvasó megmozgatott tudatában az olvasott regények szinte újabb regényeket teremnek, akkor neki a világregény világához való viszonya sokkal termékenyebb. Anélkül, hogy ezt ráerőltetném... Legújabb regényem, a *Cérnapóráz* dr. Kupper Vilmos „katonai pszichológus” (lásd: „katonaeorvos”) Totya nevű kutyájáról szól. Önmagában kerek történet. A *Múlt évezred Marienbadban* című regényem a matematikus csodagyerek Vincze Flórián élete köré épül és szervül, akinek barátai – gyermekotthonban nevelkedő kamaszok – úgy megverik az idős pszichológus Kupper Vilmost, hogy belehal. Itt, egy mellékszálon fejeződik be a szereplő „személyes” regénye. Lekerekített, sodró regények virtuális regényeket is görgetnek magukkal, magukban... Ilyen az élet, ilyen a világ. Önmagukon túlmutató regényekben is.

– A világ közepének holléte meglátásod szerint egyéni nézőpont kérdése, a kérdés inkább az – mondod –, hogy rólunk, akik az Erdély nevű középpontjában létezőnk a Földnek, mit tud a nagyvilág. Székely Jeruzsálem című köteted – alcíme szerint Eszterégy az identitásról – talán a legismertebb, korántsem csak a mára teljesen kihalt „székely zsidózók” identitástörténete, hanem mindannyiunké. Hogyan kezdődött a Székely Jeruzsálem története számodra – jellemző-e rád úgy általában is az, hogy rendkívül aprólékosan dokumentálódj egy-egy adott témáról?

– Belekapaszkodnék a *mindannyiunk* szóba. Csupán azért térek vissza mindig „mindannyiunkhoz” és a „köznapihoz”, mert emelt szintű teóriák ide vagy oda, így behatárolt érzékelés-világunkat „érzékletlenül” (!) nem haladhatja meg az epika, a regény. Vannak a pontosságigényünket nagyon megmozgató, érzékeny témák. Mindent szeretnénk tudni a lángolóan szeretett lényről, mondjuk a menyasszonyunkról és így tovább. Engem gyerekkoromban kisebbségi kiszolgáltatottság miatt méltatlankodó miérettjeim sorozatában az Isten népéhez tartozás hihetetlen és mégis logikus története – *Székely Jeruzsálem* – pontosságra, kimerítő, szenvedélyes dokumentálódásra készítetett. Mindig is pontos tájékozódásra törekedtem, de ez a matematikus csodagyerek Vincze Flóriánról írt regényemben a szinte mániákus pontosság kényszerűségével tér vissza. Mi kinézünk az ablakon az őszi tájra, gyönyörködünk a sárga falevelekben,

SZÁVAI GÉZA

1950. december 4-én született a székelyföldi Küsmöden. Egyetem után erdélyi lapok szerkesztőségeiben dolgozott. 1988 óta Budapesten él. 1993-ban alapította barátaival a PONT kiadót, mely nemzetközi CONFLUX programja keretében több nyelven van jelen az európai könyvpiacra (és kultúrában). Szávai Géza regényei több nyelven, folyamatosan jelennek meg. Két évtizede publikált *Székely Jeruzsálem* című esszéregénye visszhangos nemzetközi érdeklődés középpontjában állt, magyar nyelven hat kiadása jelent meg. Szávai Géza meseregények, esszéketetek szerzője is. Díjai: Új Forrás-díj (1990), Déry-díj (2001), Fondation Genevoise pro Transylvania Bilingua, Svájc (2014), Arany János-díj (2019), Illyés Gyula-díj (2020).

de ő a választási plakátokat is meglátja, a tévék hírözöne, amire már nem is figyelünk, őt is körülveszi, de őt minden foglalkoztatja, hiszen amit lát-hall, az számára mind „egyenértékűen” létezik. Regényes történetének háttérében (az ablakon túl) így Magyarország 2003–2009 közötti története olyan hitelesen van jelen, hogy azt akár történészek is felhasználhatják... Itt, a *Múlt évezred Marienbadban* című regényben pontosságra kötelezett az esztétikai hitelesség kényszere, Vincze Flórián alkata, másutt – *Székely Jeruzsálem* – az írói etika, hogy nem szabad felületesnek lennem.

– *Kisregények és nagyregények, keresztmetszet- és hosszmetset-regények kerültek ki „a kezéd alól” pályád kezdete óta. Kísérletező szerzőnek tartod-e magad, melyik könyvedről gondolsz, hogy kielégíti a világ-regény- kategóriát?*

– Előbb a kísérletezésről: ahogyan Weöres Sándor gondolta és írta a „jobb gyereket” (csinálni) akaró szülők nézőpontjából: „(...) Hun házasodunk hun meg elválnak/ különféle jerekkel kísérletezünk.” És igen, én is – folyton – újabb és újabb kisregényekkel és nagyregényekkel kísérletezek. Megjegyzem, a „különféle” gyerekek testvéreknek születnek. De különböznek egymástól (még az ikrek is!), egyediek és egyszeriek. És korrekt, „jóérzésű” szülők (bármit is érezzenek!), akik jó testvéreket nevelnek fel maguk helyett a világnak, hogyan mondanak valamelyik gyerekükéről, hogy ő a kedvenc, ő a legszerettebb, hogy ő a „szülői kísérlet legsikerültebbje”?! A gyerektelen, ezért „gyerekkísérletek” ügyében eleve illetéktelen Weöres könyörtelenül kegyetlen dolgot kotyogott ki. Érzéketlen? De milyen érzéketlenül pontos! Regényekkel irgalmatlanul kockázatosan kísérletező íróként ezt a Weöres-példázatot adhatnám válaszkísérletként (ha már úgyis kísérletezünk!)... És megkísérelve a választ arra a kérdésre, hogy szerintem melyik regényem elégit a egyébként magam teremtette világ-regény-kategóriát, mindenekelőtt azt mondanám, hogy ebben a szerkezetben úgy élnek a regények, mint a fenti gondolat-kísérletben született testvérek. Ők mind testvérek, mégis nagyon különbözőek, egyéniségek, nincs közöttük „testvérebb”. Van szebb, magasabb, kisebb, nagyobb stb., de közülük már az olvasó választ és dönt. Sőt, kérdezheti is – jogosan! – a szerzőt. Én pedig válaszolok, annak függvényében, hogy ki, hol, mikor, miért kérdezi. Ha gyerekek tené fel a kérdést, azt mondanám: a *Háry János és az okos számár* az éppen neked való „világ-regényem”. Jeromos a Buridán szamarának csikója, vele kalandozza be, és tapasztalja meg a világot az itt még csikókorú, gyerek Háry Janika. Rövid kis regény, de élvezhető majd a többihez, a „testvéreihhez”. Fontos, hogy tudjad: nem egymagában „regénykedik”!

Ha a szomorú, de nagyon intelligens szerkesztő kérdezné, azt mondanám neki: feltétlenül az *Aletta bárkája* az a világ-regényem, amely megszólíthat. Miközben kimeríti önmagát, feltárja az egymás mellé, közös térbe, szerelembe, apaságba, anyaságba zárt emberek olykor csodálatos, olykor iszonyatos világát.

Ha a szomorú, de nagyon intelligens szerkesztő lapjának olvasóira gondolnék, akiknek nevében – elvileg – kérdez, akkor azt mondanám, hogy a *Székely Jeruzsálem* az a világ-regény, amely a földkerekség bármelyik emberét képes meggyőzni arról, hogy ő sem „csak” szerény, sok mindent elviselő „egyed”, netán kuriózum, hanem ő is a nagyvilág (egyik) középpontja. Ha magyar minisztériumi főosztályvezető kérdezné, neki is ezt mondanám, hozzátéve: „a *Székely Jeruzsálemet* bizony már régen be kellett volna tennetek a nemzeti alaptantervbe”. Szóval így válaszolhatnék, hely, idő és kérdező függvényében regénycímeimet mondanék, de mindig, mindegyikkel – ahogyan maguk a regények is teszik – a többire, az együttesükre mutatnék, amelyet nem szükséges a maga teljességében ismerni, de tudni kell, hogy a „háttérben” létezik, és ez a mű is „onnan jön”.

– *Az Aletta bárkájánál maradván, a regény mottója ez: „Fiatalon – Amerikában – elhunyt dédnagyanyám, Török Dánielné szül. Simazaki Juko (1887–1915) emlékének”. Terveztem régebben, hogy megkérdezem tőled, kinek a dédanyja volt Simazaki Juko, létezett-e valójában, vagy esetében inkább az a cél, hogy az általad épített karakterek, hősök hitelesek, hihetőek legyenek?*

– Ezt már japánok is kérdezték tőlem. *Makámaszútra* című regényem harmadik könyvét megelőző „vezér-szútra” címe: *Bolygó kislány*. A nagyanyjaért rajongó gyerek bejelentkezésével kezdődik a fejezet, így: „Farkas Géza első nagy – maradandó – felfedezése a Földnek nevezett égitesten az, hogy az öregasszonyok is voltak kislányok.” Ez a gyerek nagyon szereti árván felnőtt nagymamáját. „Amikor Farkas Géza a világtérképre néz, a kilenc éves nagymama nagy utazásának színterét látja. Olyan a térképbe kiterített földgömb, mint egy csendes óvoda-udvar, de közelebről belenézve a kislány bő hónapig tartó útjába, süvítene kezd a vad óceán Kelemen Juditka katonaládái alatt.” A kilencéves Juditkát két katonaládával, ismerősök gondjára bízva tette hajóra az édesapja 1913-ban, hogy majd ők, a szülei is jönnek utána, amint összegyűl a még hiányzó pénz a birtokvásárlásra. Farkas Géza nagymamája kilencévesen átszelte az óceánt, megérkezett a székelyföldi rokonokhoz, közben kitört a világháború, a szülők és Juditka féltestvére Amerikában ragadt. A háború után már Romániába kellett volna „hazatérniük”, de 1915-ben meghalt Juditka édesanyja, az apa Amerikában szerzett második felesége, a törekeny, csenevész Simazaki Jukó, férje után Kelemen Jukó. Azaz Judith, az egyházi papír szerint, mert pap előtt is megesküdött az özvegyé lett férfi az „éppen adódó” japán lánnyal. „Ha kettesben voltak, Yuko és Juditka japánul beszéltek, nagyon halkán, mert hiszen titkos nyelven. A memória hatalmas kincs, figyelmeztette Farkas Gézát a nagymama. Hiszen azt is meg tudod jegyezni – *memorizálni*, ezt szokta mondani –, amit nem értesz. De egyszer megértheted.”

Ez van. Igaza van a nagymamának, néha hirtelen sok minden felvillan, formát ölt, meglátjuk, megértjük. Ez van az életben, miért lenne másképpen egy regényvilágban. Anélkül, hogy a „felvillanásokat” írói-

lag erőltetnénk. Rátalál az olvasó, rátalálásait a maga regényének érzi, hiszen ez egy „plusz”, és így működnek a szerves világok eresztékei, részei, illesztései. „Egyszer megértheted.” De enélkül is – egyenként, egymagukban is – élnek a rejtett titkokkal dúított, „életszerűsített” egyes regények... Úgy érzem, hogy itt, e pár sorban is életesen villanhat a nagymama és a japán dédmama regénye. Ami pedig engem illet, Farkas Géza története után ugyan kit érdekelne már Szávai Géza „egészen konkrét” dédnagymamája? Hiszen a regény adott egy választ!

– *Megszámoltad-e valaha, hogy a regény-folyamodban hány új embert teremtettél? Zaklatják-e a szerzőt a regény szereplői?*

– Nem számoltam, olyan rengetegen vannak. Egy kérdéssel azért zaklatnak. A gyorsuló, táguló világ összeszűkült, amolyan *világfalú* lettünk a minket elárasztó napi publicisztikák és illékony doktori diszsertációk szerint. Most pedig gondolja el az Olvasó – kéri regényeim szereplői –, hogyan sétálna végig egy falu főutcáján? Mindenki mindenkit ismer, ha nem, akkor rákérdez. Otthonos közérzet, mint a „régiszip” regényekben. És miként sétál végig az Olvasó egy nagyváros (világváros) utcáin? Körülötte millió ember, nem zavarja, hogy nem mindenkit ismer, sőt alig valakit. A többiek zavartalanul eltűnnek az Olvasó tudata alatt. Vajon kicsoda, hogyan, mikor tűnik fel ismét, az utcán vagy a tudatban... A valóságban sem kell elhinni a publicisztikáknak, hogy a világ: világfalú. A regény pedig nem publicisztika, hanem sokkal több annál... Valami efféle üzenéne a világ-regényeim szereplői, de hát sok időbe telne nekem ezt kifejteni. Azalatt el lehet olvasni valamelyik regényt... Mondjuk a *Csodálatos országokba hoztalak* címűt.

– *A PONT Kiadó és CONFLUX hajóját irányítod, regényíró és kiadóvezető vagy, időnként szerkesztő, titkár, tisztafej, grafikus, reklámszakember, rendezvény-szervező – vállelve teszed mindezt Szávai Ilonával. Mi az a titkos összetevő, afrodiziákum, ami évtizedek óta arra sarkall titeket, hogy a legnehezebb időkben se adjátok fel, és folytassátok kiadói tevékenységeteket?*

– Lélegzünk, mert ezt és így szoktuk meg. Természetes. „Szuszogunk”, amíg csak van oxigén a levegőben. Én sarkallom Ilonát, Ilona sarkall engem. Egyszerű, sarkallatos törvények” mozgatnak. Számomra – aki, ha lehet, „regényben lélegzem” – a kiadó a regényírás meghosszabított terepe. Még csak nem is új gondolat. Balzac „meghosszabbításként” nyomdát működtetett, adósságból. Így megy ez. Vagy, hogy a hajóhasonlattal térjek vissza ismét a „vizeinkre”: Navigare necesse est. Szuszogj, Ilona! Szuszogj, Géza! Talán megússzuk... valameddig. Jut eszembe: számomra Transzilvánia – ahogyan a *Székely Jeruzsálem*ben bővebben kifejtetem – a mellérendelések Európá történelmi előképe, előzménye. Európa újabbán már gyűlnek a gondjaim, miközben még mindig tervezek esszékötetet Erdélyről – talán lesz rá időm –, címe: *Transilvare necesse est!*

MÁRTON EVELIN

A sárkány és a gyermek

>>>>> folytatás az 1. oldalról

A fenti eszmefuttatás azért is juthatott eszembe, mert a róla szóló egyik nekrológban¹ a „csodagyerek” jelzővel illették, mely jelző számomra, utólag sok mindent megmagyarázott, az élet és a mű kapcsán. Mert e két szó az életpálya számos szakaszában bukkan fel, más-más értelemben, egymástól igencsak eltérő jelentéshorizontok előterében, erőterében – mondhatnánk.

Az egyik fontos jellemvonás, amely a csodagyerek, mesebeli királyfi tartományban megtartja Szócs Géza nevét, az a hagyományokra, a forrásokra való odafigyelés, az a mód, ahogy példának okáért Erdélyre, azon belül Kolozsvárra, annak is a közvetlenül a szülőházhhoz közeli részeire (Fellegvár, Szamos, Szamos-híd) figyel oda különösképpen, nem mintha a Mátyás-szobor vagy a Sétatér nem bírna jelentőséggel a számára. A hely géniusza foglalkoztatja, e géniusz forrásait szólaltatja meg, amikor a föld alatti fejedelmekről, az igazi, a föld alá rejtett Mátyás-szoborról ír, Kolozsvár és Erdély kapcsán, amikor *Fellegvár* címmel „folyóiratot” indít a kolozsvári napilap hasábjain, amikor Európára figyelő folyóiratot szerkeszt-igazgat *A Dunánál* címmel, amikor az európai kultúrkörön túlra is tekint, a magyar irodalmat és kultúrát igyekszik a távoli Keleten is minél jobban és pontosabban megmutatni.

A géniuszra való odafigyelés, annak történeti keretekbe ágyazása mutatja meg nekünk, kortársaknak és korai utódoknak, mi történik, ha a csodagyerek csodagyerek marad – csodás, meglepő módon: felnőtte válik. A felnőtté válás különböző szakaszaiiban Szócs Géza újból és újból fontosnak érzi a programszerű megnyilatkozásokat, például a „zseblap” keretein belül a *Fellegvár* mint lapcím és jelentés pontos meghatározását: „100 %-os messzelátó kalap, ugrótorony mint jel a Fellegváron”.

Miért is időzöm el a *Fellegvárnál*? Mert Szócs Géza annak indulásakor, 1978 tavaszán már nem csupán teljes fegyverzetben áll a páston, de „harcedzetten” is, három verses-

kötettel, több mint három éves *Echinox*-szerkesztői tapasztalattal. Tömören fogalmaz a fenti meghatározással, ami azonban egyértelmű, például az idősebb nemzedéknek, Méliusz Józsefnek is, hogy „a szellemi igény, amelyet a *Fellegvár* tükröz, a legidősebb út az olvasónak a korszerű művelődés-élménybe való bevezetésére és bevonására”². Ráadásul olyan nemzedéki megnyilatkozás is e lap, amelyben a minőség és a tág horizontok a meghatározóak „a kétségbeesett, madárnyelvbe és süketnéma-jelbeszédbe át-átcsapó generációs nagymonológoknak – monológoknak, mert ugyan honnan is várhattunk volna választ –, ennek volt két hangosítóberendezése, az *Echinox*, majd a *Fellegvár*. Ezt követően az önkifejezés lehetséges csatornáit sorra-rendre lezárták, a nyolcvanas évekre már csak a nyílt konfrontáció vállalása maradt – az olyanszerű öngyilkos lépéseké, mint az *Ellenpontok* vagy mostanában a *Kiáltó Szó*”³.

A *Fellegvárban* (*Fellegváron*?) már érzékelhető, ami később bekövetkezik. A madárnyelvről nem csupán a kettős beszéd, a sorok között olvasás juthat eszünkbe, de a *Limpopo* című regény is, az *Echinox*ról, hogy még a „csodagyerek” helyzetét is megkönnyíti, ha nemzedékben gondolkodhatunk,⁴ ha van kire számítani; az *Ellenpontok*ról az a valóban mesébe illő történet, melynek főszereplőjeként Szócs Géza hosszú heteken keresztül rejtőzik el sikeresen a Szekuritáté elől. Ami pedig az „önkifejezés lehetséges csatornáit” illeti, Szócs Géza esetében az interjút követő években sorjáznak a drámák, librettók, esszék, tanulmányok, a *Limpopo* a regény műfajában, miközben az 1993-ban közölt „utolsó verseskönyv”, mint kiderült, csak egy szerzői korszak végét kívánta jelölni... vagy inkább csak egy adott kör lezárását, az egyik utazás befejezését.

A különböző motívumok, gondolatsorok ugyanis olyan sokdimenziós, együttesen az értelmezések számtalan változatát lehetővé tevő tereket hoznak létre, hogy az életmű bármely pontjáról induljunk is el, előbb-utóbb eljutunk azon központi, belső körbe, ahol a medve, a sárkány, az utazó rámutat egy alvó kisgyerekre, aki álmában éppen visszanyúl „a tabusított, elsüllyesztett hajdani értékekhez”⁵.

A „csodagyerek” műszó sokat segít abban, hogy megértsük azt a szövevényes hálózatot, amelynek közepén Szócs Géza helyezkedett el, mint könyvkiadó, politikus, lapszerkesztő, műértő (például Tasso Marchini vagy Valentin Lustig művészetének népszerűsítőjeként), zenerajongó, a történelmi emlékezet őrzője, a költő, akivel éppen *A varázsfuvola* kolozsvári bemutatója után volt alkalmam utoljára találkozni...

Kávétunk egy kolozsvári teraszon, a készülő könyvről beszélünk, a *Sétatér, szellemvasút a Szamos partján* munkacímét viselő kötetéről, majd megérkezett Tompa Gábor is, a beszélgetés pedig átváltott az európai kultúra kapcsán megfogalmazott aggodalmak sorolásába...

De az igazi kávézás a Széchenyi téri piac mellett egy zugkocsában zajlott le. Szócs Géza azt a lepukkant félig lebujszó, félig pizzázó helyet találta alkalmasnak a találkozóra, ahol a tíz éve a *Helikon*ban megjelent interjú készült.

Amikor beléptem a zsírtól fénylő, vinilinnel borított asztalok közé, Szócs Géza már várt rám. De nem a kocsóban ült – a saját irodájában, ráadásul a zugkocsma többi vendége számára is egyértelmű volt, hogy, amíg ott ül az „íróasztalánál”, addig a hely az ő belső tere, ahol engedélyezett jelenlétünkben elsősorban a hely szellemével, a Géniummal társalog.

Egyike a legnagyobbobbnak, csodagyerek, mondják róla búcsúztató mondatokban – hogy a Géniummal közvetlen kapcsolatban állt: egészen bizonyos.

Jegyzetek

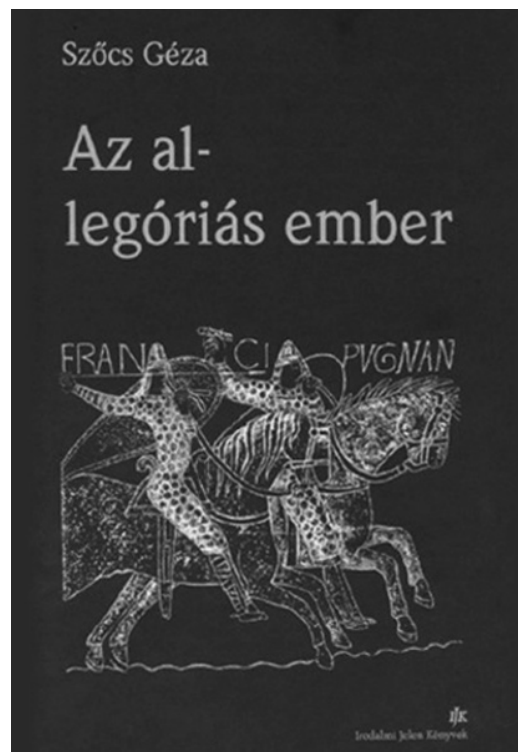
¹ Tamás Gáspár Miklós: *Barátom, ellenségem. Szócs Géza halálára*. Forrás: <https://plakatmagany.transindex.ro/baratom-ellensegem-szocs-geza-halal-ara-tamas-gaspar-miklos/>

² Méliusz József levele a *Fellegvárról*. In: Martos Gábor: *Volt egyszer egy Fellegvár*. Erdélyi Híradó Lap és Könyvkiadó, Kolozsvár, 1994., 29. o.

³ *A zsebben hordott idő pontossága*. Keresztury Tibor beszélgetése Szócs Gézával. In.: Alföld, 1989., 7. szám

⁴ Például egy ankét elkészítések, amely a következő címet viseli: *Miért akarta Ady megkarmolni az agg rozmárok arcát?* Ilyen címmel jelent meg ankét a *Korunk* hasábjain. Szerzői: András Katalin, Balta Zsófia, Egyed Péter és Szócs Géza. Lásd: *Korunk*, 1977., 9. szám

⁵ Lásd: *A zsebben hordott idő pontossága*.

SZÁNTAI JÁNOS

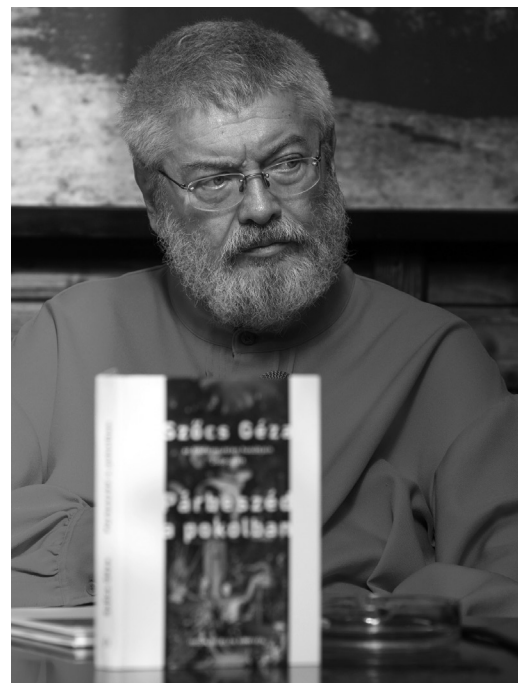
A túlsó parton

egy ember áll
a túlsó parton
egy allegór
iás rím ütem

egy ember tal
pig versben-vasban
a túlsó part
ról átúzen

a szavait
viszi a víz
egyszer talán
majd Hévízen

egy téli éj
jel napsütés
a vízesés
ben meglelem

Szócs Géza könyvbemutatója az idei Kolozsvári Magyar Napokon. Fotó: Vakarcis Loránd

TOMPA GÁBOR

Újmagyar Géza-siralom

Szócs Gézának odaáttra

Látjátok ellenfeleim egymásnak lelki szemével,
nem vagyunk érdeemesek a sok értő s féltve kimondott
látnoki szóra, mivel a rövid lét jó szakaszán is
sok boldogtalan arcát
tartja felénk áruló csókra a megalkuvó
Élet, s ahogy itt máris megtörik az
elég jól indult, ápoltabb hexameter,
megtörik, megtöretik lelkünk is,
szemünk könnyel árad, valahonnan a
sírból feltör az „íme, hát meglelted
házadat”. És ennyi. Csakugyan
ennyi? Énnél többek már ne merjünk
lenni? Világnak világa, virágnak virága,
világnak virága, száz sebből
vérző nyelv, melyet halálra karcol a
durva szó, mint ahogy „tengerből
szájbaver a só”...? Ó, én édes Uram,
egyetlenegy fiam, ezt is bejelentés
nélkül tetted, a halált szamizdatra
vetted, bár Lukács szerint Simeon
nem halhat meg addig, míg a
Meváltót nem látta... És te láttad?
Látni láttad, hiszen meghallgatta
imádat, az Esti imát, nagy formájú
versed, amelyben fontos volt még
Istent keresned, földi szolgája csak
Neki lenned, utána epekedned, mert
akkor már sebet ejtett a Hiánya,
ólomlábakon lépkedő bánat foglalta el
elhagyott s megtalált házadat. Egy
vágató ló alatt döngött a föld,
amelyen elhaladt, de odalent
gyökerek hálózák be a végtelent, s az orfeuszi
erők, kérésre repesztik a
fordított alvilági mezőt, csupán

Cselényi pingponglabdája pörög át az
elíziumi másvilágba, fúródik át a Földön
s már ott pattog Ausztráliában,
vagy máris meccslabdára szervál
egy pöttyös állatkerti szervál, mint a
ragadozók általában! Hát ilyen a
képzelet. Menekvés az ördögi
szervedély, ha a szeretet a bőrön
fekély. Nem tudom folytatni. Nem
akarom. Nem lehet. Most összegezni
kellene az együtt töltött éveket, az
egyre szűkülő korokat, köröket, az
egyre arcpiritóbb s fogcsikorgatóbb
örömeiket, de a kezdet némaságát is,
a csendet, melyben az egyetértés
csillagpermete reszket, nagy
Éjszakákban hamvas asszonyi
combok, közöttük a jövő puhán
lányokra – s fiúkra! – bomlott, vak
bizakodás és baráti alázat, míg a test
szemérmes versbe vetkezve lázad, s a
lélek úgyis mindent elvisel, a türelem
megtermi gyümölcsét, mely hol
keserű, hol keserédes, hisz az árulás
nemcsak a Getszemáni kertben
lehetséges! Tehetségünket Istentől
kapjuk, de lelkünk gyakran az
ördögnek eladjuk – s efféle közhelyek.
Hogy élni csakis menthetetlenül lehet.
Most itt úgyis mind kihaltak és sivárak
az utcák, álarc nélkül nem járnak,
csupán a terroristák, s ha majd
beoltanak az élet örömeivel, ott lesz a
kiválasztott nép, hol a Sátán – jobbán az
ismeretlen hőssel – testamentumot
gépél... Ahol egykor eszmei s elvi
csaták dúltak, mára a lehallgatások is
mind elavultak, s a síkos világvégi
járdán, mint gyönyörkerti kígyó,
csúszik felénk magabiztosan az
oltásjárvány. Hát erről maradtál le végleg,
meggyorsítva hazajáró lépted, odaát keresve –
fönt-e? lent-e? – utolsó utáni biztos
menedéked. Vagy Te mentél át a vizen?
Akármerre is, csak az emeljen rád
elsőnek kezét, akit megfertőzött már a szeretet!

Szócs Géza díszlövést ad le az egri várban 2016-ban. Fotó: Nemes Robert

AUREL RĂU

Hitvallás

(Crez)

Hiszem, hogy a költőt olvasni kell, nem védeni.
A szabadságát kell védeni.
Az állapotot, amelyben írhat.
Ami annyit ér, mintha az összes nyelveken beszélne.
Folyton gyűjtse az adatokat, gondolkodjon önállóan,
ne higgyen semmiben, ami kánon.
Csak a szavak dübörgését hallja,
mintha a Könyvből olvasná: csakis igazságot szóljon.
Legyen formában, olvasson a csillagokból.
A költőt szeretni kell, ahogy neki is szeretni kell.
Ahol a költői állnak, ott van az ország.
A költő nem tud nem énekelni.
Hiszem, hogy a költészet nem tudomány.

Török szőnyegek

(Covoare turcești)

A medgyesi templomban
török imaszőnyegek.
Nagyon magasan függenek.
Azért készültek, hogy színeikre
térdepelve
imádkozz.

Ereszkedj térdre az egyik szőnyegen,
homlokoddal a csúcsív elemei felé,
és addig imádkozz,
amíg úgy érzed,
már emelkedsz a mennybe, Mohamedhez.

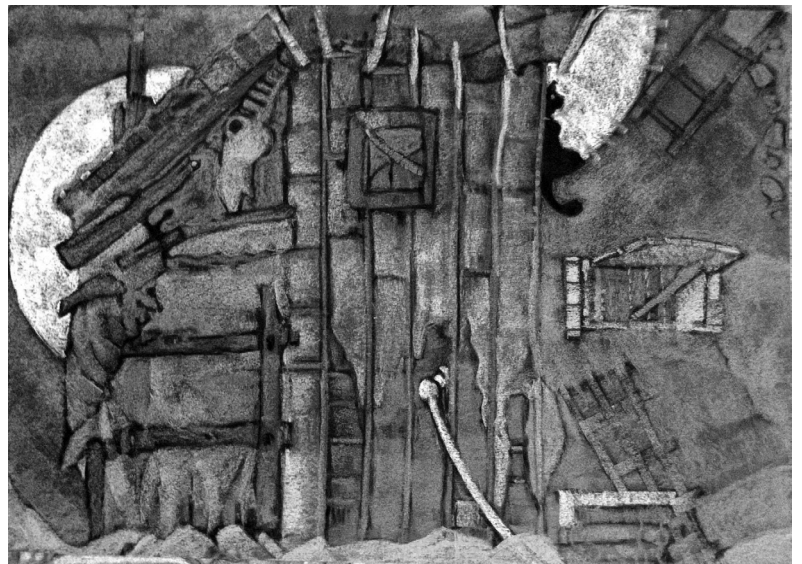
Aztán, bár embernyi magas,
csavard a hónod alá,
és indítsd útra, Erdély felé.
Úgy háromszáz évig tartó utazásra.

És most: felfüggesztett „anatóliai szőnyeg”.
Hosszú szegfű-meanderekkel vagy más virágokkal,
geometrikus formákkal,
az orgona bal oldalán,
szemben az oltárral, ahol kiábrázoltatnak Krisztus szenvedései,
aki oltár maga is.
Lutheránus énekekre figyelve, nézve a régi,
még a reformáció előtti festményeket.

Repülő szőnyegek, egészen magasan.
Nem imádkozhatsz rajtuk,
Csak hozzájuk, amíg
úgy érzik, hogy ők is
elindulnak a keresztény
mennyország felé.

A medgyesi templom
„trombitás”, angyalok érkezését hirdető tornya alatt.

Aurel Rău: költő, író, műfordító, esszéíró 1930. november 8-án született a Beszterce-Naszód megyei Alsóborgón (Josenii Bârgăului). 1953-ban fejezte be tanulmányait a kolozsvári bölcsészkaron. Több mint negyven kötete jelent meg. 1959-től 2000-ig a kolozsvári *Steaua* folyóirat főszerkesztője. Verseit többek között magyar, német és görög nyelvre fordították. Kolozsvár és Beszterce díszpolgára. A *Steaua* folyóirat novemberi számában közölt verseinek fordításaival köszöntjük a 90 éves szerzőt.

Ördögűzés

(Exorcism)

A vázába helyezett
rózsa kinyílt.

Látom, milyen lehetett volna a virág.

Ahogy a meleg és a sötét hat rá,
nem a fény.

A természet mint szobrász munka közben.

A finom illat
Az egész helységben érzékelhető.

Lebegnek tőle az összes bútorok.

Körös-körül a polcokon érzik
A könyvek is.

Az embert és a virágot.

A repülés történetéből

(Din istoria aviației)

A történetnek ezt a részét Aurel Vlaicu¹
testvérétől tudtam meg, a szülői házban,
neve János volt, paraszt, öreg már.
Beszélt a „kismester” találékony szelleméről,
aki a tanulásból hazajött ide,
Bencencre.

A pajtában voltak egy vasárnapon,
mint kisebb, ő csak segédkezett.
Eszkábált kemencében olvasztották a fémot,
egy ferencjóska érme volt ott
az öntőforma,

dolgoztak vízzel, tűzzel, semmi ráolvasással,
tálcára gyűjtve végül több aranyat is.
Sosemlátott dolog volt, egybe is csődítette
az egész házanépet, jöjjenek csodát látni.

Apjuktól, mind a ketten, kiadós verést kaptak, korbács
segédletével.

Hogy soha ne felejtsek.

Egy részletet a repülés igaz történetéből.

KARÁCSONYI ZSOLT fordításai

¹ Aurel Vlaicu, erdélyi román mérnök, a repülés egyik úttörője, 1882-ben született a Hunyad megyei Bencencren, a falu jelenleg az ő nevét viseli.

VIDA GÁBOR

Medveszalon

Valaki egyszer megkérdezte, hogy én vagyok-e Centauri? Hosszan kellett bizonygatnom, hogy nem. Én másképpen írok és nem tudok ennyit az élővilágról, pedig érdekel. Jó lett volna módszeresen foglalkozni a megismerésével. Virágok, madarak, gombák. Mióta a hatóságok a tömeges szórakozás meg a városban való hasznos időtöltés lehetőségeit korlátozzák, megint sokan kirándulnak. Terepjáró, krosszmotor, kvad. És persze vannak olyanok, akik a Matterhornra is biciklivel mennek vagy görkorcsolyával. Vadon régen nincs már – elég nagy terület ahhoz, hogy az élővilág önmagát szabályozza, ahol az ember is csak az egyik, nem pedig az egyetlen többsejtű élőlény. Néha pedig azt gondolom, egyedül a vadon létezik, az élővilág önmagát szabályozza, negyven millió faj él, az ember az egyik, most éppen túlteng, de jön majd a korrekció. A természet nem érzélgős.

Amikor Murányi Sándor Olivér azt mondta, hogy elhozza Centaurit Erdélybe irodalmi találkozókra és medvészni, akkor azt mondtam, hogy nem lesz abból semmi. De van ennek a fickónak rábeszélő képessége. Sok magyar író elbolondított már, hogy itt jó. Nem mindenki örült annak, hogy medvét is kell nézni, sokan egyáltalán nem vágytak rá, olyan is volt, aki ezt a szemébe mondta, de a legtöbben csak a háta mögött. A furfangos székelynek furfangosan kell a tudtára adni, hogy nem tetszik a furfangja, tehát nekem mondják vagy KAF-nak. Idővel már-már Centauri volt az egyetlen magyar író, aki nem látott a szabadban medvét. Mondtam neki, hogy majd gyere. Mondta, hogy majd jön. Murányi különben nagyvadas ember, neki medve kell, vagy kapitális harcsa, 30 kiló alatt inkább ne is kapja be a horgot... Íróból is nagy kell neki, az a jó, ha van Kossuth-díja vagy lesz. Centaurinak egyelőre nem lesz, de az ördög nem alszik. Murányinak is hiába mondják, hogy nyugodjál már le! Mert amikor Románia nagyobbik részén a gyülekezési tilalom ismét érvénybe lépett, ott állt Marosvásárhelyen Centaurival, aki éppen egy medvelesből jött, és szinte megtartottuk az irodalmi rendezvényt, amelynek az volt a címe, hogy *Vadon és irodalom*. Próbálkoztunk élő Fb-közvetítéssel is, de a technikánk ezt nem tette lehetővé, amatőrök vagyunk. Később megittunk egy üveg bort, aztán elmentünk a hegyekbe. Amíg mentünk, Murányi egy fürdőkád vásárlását intézte a homoródi rönkházába. Kályhát kellene inkább, akkor lehetne ott aludni. Mondta, hogy igazam van, tavaszra lesz kályha, talán még lesz tavasz, talán még mi is.

Murányit itt magára hagyjuk, vagyis ő tett le a Hargita kellős közepén a Királyfürdői letérőnél, és elindultunk Centaurival, amerre még én se jártam. Könnyű olyan emberrel kirándulni, akit magára lehet hagyni az erdőben vagy a sziklafalon, mindent el tud, el is mer mondani, amit gondol, de ha órákig csendben kell

maradni, az sem probléma neki, nem fél és egyedül visszatál. Borvízláp, széltörés, a meddóhányó miatt vöröslő patak, medvék és szarvasok nyomai, ismeretlen gombák és a mély csend. Rablógazdálkodás folyik mindenütt, kapitalizmus van, a környezetvédők és a luxusterepjárók viszonya meghitt, megélhetési zöldek vannak egyre többen, ez történik az egész világon. Hol járnak a medvék, amikor egyet sem látunk, én is kevesebbet az idén, mint a tavaly, pedig többet vagyok kint... Este lesz, holdvilág, bandukolunk az erdőben, nem jár itt ilyenkor senki, a távolban lövés dördül. Murányi fent vár az országúton, a tusnádi lesnél sincs medve, lementek a tölgyesekbe makkot enni, *makkászni*, ahogy itt mondják.

Hajnaltól indulás az Egyeszkőre. Mindig az a baj az autóval, hogy oda kell viszszaérni, ahol hagytuk, még nem indultunk el a hegyre, már tudjuk, mikor jövünk le. A Nagybagyász a helyén van. Centauri gyorsan kiszúr egy vízirigót, azt vadássza, míg Murányi biztonságba helyezi az autót. Mióta öregszem, egyre magasabbak a hegyek, nem szoktam reggelizni, pedig kellene, mindenütt a láncfűrész hangja szól, rettenetes széldöntéseket takarítanak el, a táj ettől még lenyűgöző, mint mindig, tíz lépésenként mást lát az ember, a látvány miatt állok meg gyakran, és nem a fáradtság miatt. A menedékház megvan, erős villanypásztorral őrzik, ember sehol, a kutyákat is levitték, mi vagyunk csak, ennek örülök. Csalódtam a bennem lakozó íróban, már nem tudom elmesélni, hogy milyen a hegy. Körbementatok, ilyen. Amikor sokan készültünk filmesnek, sokan hittük, hogy majd bekapcsolunk egy kamerát, és nem kell gondolkozni meg beszélni. Olyan, mint a fordított tévé, nem kifelé jön belőle a látnivaló, hanem be-megy rajta. Kérdezte valaki, hogy szoktatok-e fényképezni? Akkor még senki nem szokott, eszünkbe sem jutott, hogy a két dolognak köze lehet egymáshoz. Ma is kevesen fotóznak, de telefonja már mindenkinek van. Én egy 300 mm-es objektívre vágyom. Kaptam egy jó gépet, hogy „ne kelljen túl közel menni” a medvéhez, azóta nem is láttam medvét, csak lesből. Ha

lesz egy 300-asom, veréb sem lesz a környéken...

Centauri mesél, vízirigó, havasi szürkebegy, keresztcsőrű, erdei pityer, fenyőpinty, füzike, amit nem lát, azt hallja, rozsdafarkú, ez is többféle van, a szajkót én is halom, a hollót látom is, egyszer láttam régen hajnalmadarat, egyszer ő is, én karsztton, ő bazalton, fenyőszajkó itt nincs. A vetési ludat átkeresztelték a taxonómusok, latinul is tudja a neveket, én a latint sem tanultam meg, azóta is bánom. Nádás Péter mondja, hogy a vidéki emberek nem beszélgetnek, hanem mondja mindenkinek a magáét, összemondják, amit tudnak, igaza van, a madarászok és az erdőjárók is. Ketten többet tudunk, mint a legokosabb egyedül. Lehet, hogy törpesólyom volt, lehet, hogy karvaly, előveszi a határozót, lássuk. Van, aki megmutatja, hol találni gombát vagy ritka virágot; és van, aki azt mondja, hogy erdőben; van, aki fölényre vágyik, mert az ő medvéje nagyobb; és van, akinek a nádi poszáta legalább annyit ér, mint a kapitális szarvasbika. Mindannyian Isten teremtményei vagyunk, ha még van. Vagy csak voltunk? Azt nem tudtam, hogy az Egyeszkő mellett madárvonulási útvonal van, ezrével jönnek az énekes madarak Észak-Kellettől, a legalacsonyabb nyeregben van a legtöbb, néha szinte állnak az erős ellen-szélben, sziporkázik a szárnyaikon a reggel. Dalmáciában látni ilyet, mondja Centauri, az is karszt. Óránként legalább ezer repül át.

Ez különben a másik reggel, mert délre értünk fel a házhoz, mentünk is tovább a Hagymásba, aztán szétszéledtünk bogarászni. Látni akartam, hogy mi van fent, a nyáj már levonult, csend van, sokat jártam erre, el is tévedtünk egy télen, majd nem odavesztünk, azóta nem voltam itt, az én butaságom vagy óvatlanságom miatt történt. Megpróbálok rekonstruálni az akkori útvonalat, nagy hó volt és nagy vihar, karcolás nélkül megúsztuk, egyetlen kesztyűt veszítettünk csak el. Végül a szeredai hegyimentők vezettek le, meg is dicsertek, hogy könnyű eset vagyunk, nekik ez a dolguk, önkéntesek, egy garast nem

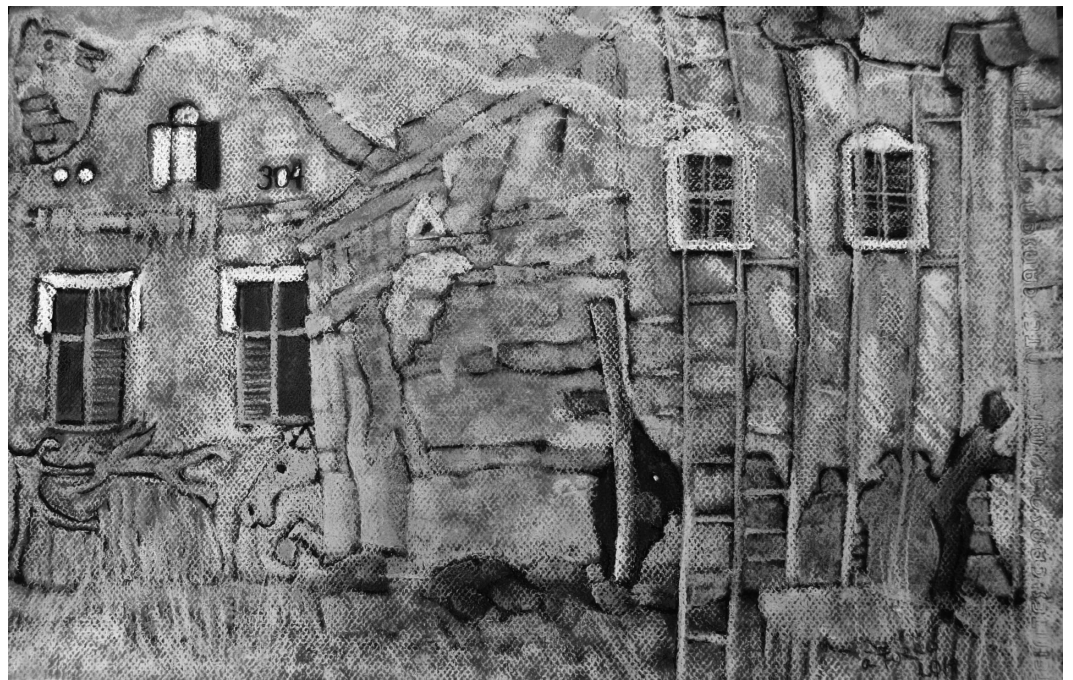
>>>>> folytatás a 8. oldalon

kapnak ezért senkitől, de legalább engedik őket működni. Csak a legócskább telefon érzékelte a térerőt. Most is az van nálam, írok hát Murányinak üzenetet, induljunk vissza, ne sötétedjék ránk, én ezt már csináltam, kellemetlen tud lenni. Murányi telefonozik, ezért nem látja a zergét, amelyik elindul feléje, aztán megáll és nézi, Centauri fotózza őket, ilyet az Alpokban is csak ritkán lát. Többen mondták már, hogy ne akarjam megérteni a Székelyföldet, mert nem érthető, ne mondjam ki, amit tudok, az őshonosok haragszanak miatta, az idegenek pedig nem hiszik el, vagy legyintenek rá. Nem a valóságban élünk, hanem a hiedelmeinkben, az egyszemélyes vagy kollektív időkapuszulánkban, amit már nem az öregapáink töltenek fel mesékkel és pálinkával, hanem a tartalomszolgáltatók, szimulákrum, mondja Baudrillard, Maya fátyla, mondja a Veda. El nem tudjuk képzelni, hogy a sajátunkon kívül lehetségesek mások is. A turizmussal sem az a gond, hogy hány csillagos a szálloda, hanem hogy hány csillagos a pincér...

Egyre többször gondolom, hogy a kirándulás meg az erdő magánügy, intim szféra, melyben jobb, hogy a madarak és az őzek látnak engem, és nem az emberek. Ha emberekkel akarok lenni, olyan helyre megyek, ahol emberek vannak, az erdőt is szívesen mutatom meg annak, akit érdekel, de kevesen vannak. Murányi még azt hiszi, hogy az embereket érdekli a medve, de azokat se mind, akik befizetnek rá, csak a pénzükért akarnak valamit. Olyan, mint a pszichológus: ingyen nem jársz terápiára, de a pénzért akár végig is csinálod. Valami hasonlóról beszélünk Centaurival, amikor elváltunk, ő lement egy sziklahasadékba, mert kell ott hajnalmadárnak és havasi szürkebegynek lennie. Mi felmentünk a csúcsra, jó kilátás esik onnan tiszta időben, látni a székelyek országát félig, és nagyon sokat abból, amit száz éve hozzászátoltak, mindenütt hegyek vannak, és jámbor keresztény népek, akik bölcs vezetőik első szavára gyűlölni kezdik egymást, mink is ilyenek vagyunk.

Egyedül maradtam sokáig, néztem a havast, amelyen emberek éltek régen, de már eltűnőben ez az életforma és emberfajta, csak a mentalitás marad meg és a vadság. Aztán elindultam lefelé, de kétszer is visszamásztam, nem tudtam elszakadni, napfényes délelőtt volt, lent harangoztak és egyfolytában bűgött a láncfűrész. Mintha búcsúznék a hegyektől, ezt éreztem, délután lett és még mindig indulni akartam, de csak kerengtem a csúcs körül. Tudom, hogy éhes vagyok ilyenkor, de nem érzem, nógattam magamat, mint egy rossz lovat. Már szinte hallgattam a józan eszemre, mikor felbukkant Centauri, hogy visszamászm-e vele? Hát vissza. Minden ugyanolyan, soroltam a helyneveket, hogy el ne felejtsem. Nemcsak hajnalmadarat, hanem hajnalmadarakat látott, egyszerre kettőt, aztán még ültünk pár órát egy hasadékban, én is láttam egyet, bár fotózni nem volt időm. Sikerélmény.

Elbóklászott valahova éppen, amikor megjelentek a zergék, nem is tudtam, mit csináljak hirtelen, csak lebuktam a szikla

mögé, integettem neki, gyere gyorsan. Ott voltak úgy 500 méterre az omladékon, egy figyelt, a többi legett vagy napozott. A zergéknél is, mint a legtöbb emlősnél, nőstény vezeti a csoportot. Nincs vezérbika, mert a vezér nem bika, neki más dolga van, az sem alábbvaló. Látszólag nem törődtek velünk, de tudták, hogy ott vagyunk, az őrszem néha egyenesen a fényképezőgép lenscéjébe nézett. Mit nem adnék egy 300-as teléért, gondoltam. Azután elindultunk becserkészni őket. Jó szelünk volt, és óvatosan mozogtunk. Centauri végül beereszkedett hozzájuk a meredélyen, én pedig találtam egy jobb helyet. Még mindig messze voltak ahhoz, hogy igazán jó képeket készítsék, bár azt gondolom, dicsekedni ez elég lesz, a többi meg úgyis elmesélhetetlen. A vadon egy időkapuszula, amelyben letezem a fényképezőgépet, és csak vagyok, a szavak odakint maradtak, ha majd elmesélem, azokhoz térek meg.

Mire visszaérünk a menedékházba, áll a bál. Murányi összeveszett a gondnokkal meg a nejével, sose fogjuk megtudni, mi történt közöttük, vacsorát sem kapunk, a csillagok ragyognak fenn az égen. A vendéglátás olyan, amilyen, a pénzem kell, de jómodor nincs, én fizetek, ők úgy érzik, szívességet tesznek. Mint amikor Gogol seminaristái vándorolnak a végtelen orosz éjszakában, úgy érezzük magunkat. Wass Albert ma este már egy részeg parasztot megcsapott volna itt, mielőtt a kultusz begyűrűzne, gondoltam magamban. Erről is csak ennyit, meg fog ártani az irodalom...

Romániában az ember mindenütt azzal találkozik, hogy az erdőművelést, a vadgazdálkodást, a mezőgazdaságot képtelenek összehangolni az infrastruktúra fejlesztésével meg a helyben lakó emberek életvitelével, általában képtelenek vagyunk összehangolni bármit. Kisebbség nagyobb ökológiai katasztrófák sorozatát látjuk, ezek egy irányba mutatnak. Eljön az idő, amikor pénzt fogunk enni, mert semmi más nem lesz. Nincs legsúlyosabb probléma, mert csak egy van: az egész. Az Egyesült Földön átvonuló énekesmadarak jó része Szibériából jön, Dalmáciába tart vagy Afrikába. A csonttollú madár még nem jött, de

a tunguz nátha megérkezett. Bodor Ádám nem ökológus, de sokat tud, embertanilag mindenütt Sinistra körzet van. EP mondta: nem érdekel a természet. A mai magyar irodalmat sem igazán, bár kuttyát, cicát, kanárit sokan tartanak, és állatorvost. Régebbi ló meg tehén is volt. Berzsenyi egyszer eladott hatszáz disznót. Vörösmarty dohányt termesztett. Lovakról, mondta Széchenyi. Vidékre költözni nagy divat, aztán hamar kiderül, hogy mekkora nyűg. Kimegy a jámbor az erdőbe, épít magának házat, amilyen senkinek sincs, tíz év múlva minden parcellán olyan áll, csak emeletes, eltakarják az Everestet. Van-e író, aki méhészkedik? Idei mézet ne vegyen senki, mert az nincs. A méz különben ezer évig eláll. Az analóg villanypásztort úgy kell elképzelni, hogy a cseresznyefa körül deszkák vannak, amelyekből hatalmas szegek állnak ki, a fa törzsén pedig szögcsap, mindenütt alvadtt vér és medveszór. Ott a nyáron féltém. Gondolom, hogy más is, mert senki nem tördelte le az ágakat, mint az elmúlt években. Medvével őrzött terület, van már ilyen is.

Engem a medve már nem igazán érdekel, talán Isten teremtménye, mint mi, többiek, talán ő sem az, mint mi, tőle is csak azért félünk, amiért magunktól, mert az erdőjárás vagy a gondolkodás helyett a telefont csöcsörésszük egész nap. Akitől félünk, nem az erdőben lakik, hanem a fejünkben. A Medve-visszavádító Központnál a német önkéntes lány egyedül dolgozik egész nap a sűrűben, nem fél, helybélieket ilyen munkára nem találni pénzért sem, ők félnek, pedig többet tudnak a medvéről, mint a külföldi, és kevesebb a pénzük, mondta Bereczky Leonardo. Mindenkinek megvan a maga időkapuszulája. Közös valóság nincs, ahogy történet sincs. Ha volna, sem tudnánk elgondolni, ha el tudnánk gondolni, nem tudnánk elmesélni. Így spekulálta ezt Gorgiasz. Borges is meg akarta cáfolni az időt, hogy talán nincs is, azután meggondolta magát. Ha nincs idő, a tangó miként lesz lehetséges? Azóta nem igazán történt lényeges dolog a világban.

Láttam egy hajnalmadarat, Centauri kettőt is látott vagy hármat.

MÁRTON EVELIN

Laudáció helyett

A Kemény Zsigmond-díj elé – Vida Gábornak

Édes testvéröcsém,
azaz bátyám, Gábor.
Én írok neked, Agafja.

Délután van, csütörtök, legfeljebb péntek. Korán esteledik, és sebesen lep bé minket az setét éccaka. Hideg van, fűteni kell, a tűzifával takarékoskodni, sőt, tagadni illik a fával való fűtést, mert az is milyen már. Vonulnak a vadludak. Menének a mieink is, de túl kövérek a repüléshez.

Ezt a levelet úgy vedd, mint köszöntőt és érdemeidet méltató beszédet. Nénéd mondta, hogy ha másra nem is vagyok képes, küldjek neked egy kis mézet, hogy megédesítse a sikeredet. Küldök a tavalyiból, idén méz nem lett. Nénéd szerint *laudálnom* kellene téged, de jól tudod, hogy nem értek az ilyesmihez. A köntörfalazásnak, a hímezésnek-hámozásnak nagy hagyománya van családkban, ezért inkább beszámolok arról, mi a helyzet itt, ahová leveleidet küldöd, amikor gondolsz errefelé és reánk. Nénénk, Istennek hála, házon kívül van. Elutazott tegnap. Hogy hová most, amikor utazni nem lehet? Ki tudja. Kulcsa van minden titkos szobához szerte az országban. Bárhol lehet, a tengerparton vagy a hegyvidéken, egy toronyszobában, ablakából a lomhán kanyargó folyóra lehet látni, a parton kompállomás, előtte fáradt lovak állnak pokróccal a hátukon, és néha idegen beszéd foszlányait hozza a szél. De az is lehet, hiszen a Te

A díjátadón Vida Gáborral Papp Attila Zsolt beszélgetett

nénéd, hogy átjutott hetedhét határon, és Kelet-Afrika felé halad. Budapesten vagy Bécsben időz, magányos bérceken kószál vagy az Araráton, sűrű erdőben jár, ő sem tudja, hol van, megtörténhet az is, a mi nénénk elvégre.

Ott, ahol te vagy, vannak-e vaskos és fullasztó ködök? Itt egyre gyakoribbak, nyakunkon a tél. Pontosabban a sál, igazi gyapjú, juhaink gyapja, mi nyírtuk, fésültük és fontuk nénéddel. A juhokat eladtam, csak a baj van velük, és örökösön bégetnek. Bundás kutyánknak fájdalomdíjként új feleséget szereztem. Elég nehezen túrta eleinte, mert nem kutyához szokott, de belejött a házasesletbe, nem akar elszökni, pedig ez volt a leghatározottabb szokása. Hát ennek vége, megszokta.

Elkalandoztam kissé a dicsérettől, legyél bocsánattal irányomba, tudod jól, hogy én, Agafja a gyengébb szavú nénéd vagyok. A lovaink folyton tekeregnek és örökké a máséban garázdálkodnak. Két hete is vastag köd vala, harapni lehetett, mondtam én, mikor kicsik voltunk, hogy a Jánosvitéz, az szent igaz. A nagy ködben ők hárman¹ hazatereltek az udvarra egy veszett rókát. Volt nagy ribillió. A macskák a szénába menekültek. A libák elfoglalták harci állásaikat a ház előtt, a vezérlőd velótrázóan sápirozott, azt hittem, az apokalipszis szörnyei támadtak reánk. A tehének komoran fűrkészték a jelenséget. A róka pocsekul nézett ki, bundája rongyos, megette a rüh és a var, belülről a veszettség férgé rágta szegényt. Lelőttem, innen a konyhablakból. A lovak diadalmasan röhögtek, mint akik valami magasztos dolgot vittek véghez, no de számtalanszor elbeszéltek, hiú teremtések, önhitt banda, főleg ezek a mi lovaink. Hajlamos vagyok megátalkodott természetükre fogni deviáns, lóhoz nem illő viselkedésüket, de meglehet, hogy nevelésünk eredménye mindez. Egyébként lopnak is, a minap kenyere-

ket hoztak a pékségből, halkán osontak, már amennyire a patások osonni tudnak. Hát így élünk.

A jószágok seregének az esti számlálás után *Bukarestben* és *Jeruzsálemben* kélt leveledet felolvastam, üdvözlötüket küldik, az új marhák és szakállas mangalicák is, akik téged még nem ismernek, de máris szeretnek. Szokva vannak az irodalomhoz, gyakran felolvasok nekik, hogy okuljanak és gyönyörködjenek. Hogy mit értenek meg az olvasmányokból, azt nem tudhatom, de jót tesz a lelki békéjüknek, amire nagy szüksége van az Úr összes teremtményének. Megfigyeltem, hogy amikor fennhangon olvasok, a bolhák sem csípnek oly vérszomjasan. Szelíden sétálgatnak a bőrömjön, igaz, ettől is eszemet veszttem, de hát ezt te jól tudod. Néha a népeknek is olvasok írásaidból, egyesek menekülnek, de mások nagy áhítattal fülelnek, és úgy ülnek a tornácunkban, mint a moziban. Különben mindenki a farkasokat várja, de csak a medvék jönnek, évek óta ők *szedik* a törbúzát.

Abbahagyom a mesélést, és iszom az egészségedre egy kupica pálinkát vagy inkább kettőt. A jó Devla, az aprószentek, Szent Antal oltalmazzon, Kali Sara szeressen, Szent Eligius ügyelje lovaiddat és Szent Lidwina korcsolyádat élezz, kerékpárod erősítse, egészségedet istenek és szentek, valamint az anyatermészet megtartsa. Jöjjön reánk víg esztendők sora, békesség telepedjék barátainkra és idegekre egyaránt, teremjen a som és vastagodjon a szőlőtöke, teremjen gazdag fűrtöt, hogy legyen borunk találkozások és magányos örömök ünneplésére. Vivát!

P. S.: Libatoll s bodzabogyóból főzött tészta az íráshoz – jelen levélhez mellékelve.
Csókoltat kisebbik nénéd, Agafja

Jegyzet

¹ Hencida, Boncida és Kálmán.

BUNA BLANKA-BORÓKA

A mesék után

(első rész)

*A házukban ér engem a hír:
A haza jó katonákat vár!
A templom harangja veled együtt sír,
Bár még néma a határ.
Elviszem az új ruhám,
amit nékem varrtál,
De itt hagyom a szívemet,
nehogy egyedül maradjál!*

...

– Te mit ittál?
– Mit, mit, apuka! Semmit! Permeteztem egész álló nap.

...

Nagyon furcsát álmodtam. Hepehupás talajon bukdácsoltam, a cipóm minden lépésnél nehezebb lett a ráragadt földtől. Egy súlyos fémet kellett félig lehajolt testhelyzetben lenyomjak, miközben azt valami folyamatosan húzta előre, ki a kezeim közül. Bugyuta, ormótlan lépésekkel próbáltam tartani a tempót. Fájtak a lábaim, a karjaim, a derekam. Egyáltalán, miért csinálom ezt? Valahol nagyon messze a barázda vége elveszik a szántó széleinek összefutásában.

De a valóság az volt, hogy láttam, a pap a kántorral a sarkában, bár méltósággteljesen, de a szokottnál gyorsabban vonult végig az udvar kövezetén a szeptemberhez képest különösen forrón szúró nap elől menekülve. Ahogy beért a lefödés alá, kicsit meglazította a nyakkendőjét, mielőtt szétbologatta volna a Békesség Istentől!-t. Őt már nem fojtogatja semmi. Szépen, erős hangon beszél. Folyik a könny, folyik az izzadság. A két nagy ventilátor monotonan szétzúg-búg a kicsi ravatalozóházban. Ha akarja az ember, nem is kell a papra figyelni, csak erre a hangra, ami most szinte olyan értékes, mint a csend volna. Mintha meggyaláznák legbelsőbb érzéseimet, hogy ilyen nagy ceremóniát rendeznek apám temetéséből.

Nem nagyobb ez, mint bárki másé, de úgy érzem, csak én kellene itt legyenek (dehogyan, még évtizedekig nem szabadott volna ide kerülnem). Na és anyám, aki majd

21 évig volt a társa? A testvérek, a rokonok, a komák, a barátok? Úgy érzem, nekik épp annyi közük van hozzá, mint a lefödés hűvösében zsebkendőjük alatt sugdosó vénasszonyoknak, akik már csak hivatalból eljárnak minden temetésre. Szúrja a nap a hátam, egészen lyukat éget belé a fekete öltönyön keresztül. Hiába vetném le, az ing is fekete. Meg aztán most nem is tudnám, most kell a legméltósággteljesebbnek lenni, ahogy már-már díszlépésben megyünk közvetlen a koporsós kékcsukcs után. Díszlépésben a traktorok által járhatatlanná járt földúton, a mező között. Meg aztán most tényleg nem lehetne, anyám itt reszket a jobb karomon. Meg aztán apám se vetette le soha az öltönyt. Nagy erőfeszítésembe kerül, hogy ezekből a hiábavalóságokból falat rakjak magam és a fájdalom közé. Ha egy téglá is elcsúszik, leomlik minden, megnyílik a föld. A pokol kapujától. Vond el, Uram, az ő lelkét.

Félre vonom a részvételőktől. Pofátlan alak. Vezdjszermános Karcsi. Utálom a megsárgult bajszát, a véreres szemeit, ahogy kiáltanak a köpcös kövérsége szétplaccsanásából. Ő kihúzza a bajból, susog ki a nikotinbűz a száján. Hálásnak kell lenni az emberek jóakarataért. Menjek ki vele németbe. Mond pár számot, aztán magyaráz tovább, s én iszom minden szavát, nem azért, mert a legkevésbé is elragadt volna, hanem hogy ugyanilyen hévvel tudjam majd anyámnak továbbadni. Feltálatlan, hogy én is elhagyom őt.

– S az egyetem? – félig sikítva, félig súgva kérdezi.

– Majd azzal is lesz valahogy – itt már mind a ketten tudjuk, hogy sehogy se lesz azzal, arrafelé se fogok menni.

– A család?

Úgy érzem magam, mint egyszer 15 évesen, mikor nagyon részegen az ajtófélfába fogózkodva próbáltam megállni a lábamon előtte.

– Pont hogy értetek akarom.

Anyám csak ül a széken az asztal mellett, a kicsi sütőben, aminél meggyaláznék és kedvesebb emlékü helyem kevés van, s mintha ő is meggyalázná legbelsőbb érzéseim, ahogy belesír gyermekségem eme ételszagú, túlfűtött, kicsi birodalmába.

Baljával az asztalon könyököl, abba temeti a könnyes arcát, belepasszírozza a sovány ujjak közé, a jobbja pedig lóg le, csak úgy, magányosan, lemondóan, az már mondja is: menjél, úgyse tudlak lebeszélteni. És én tudom, hogy anyámat nem győzi, nem győzheti meg a világon semmi, csak az a lemondó, elkedvetlenítő homály, ami a lelógó karjából a szívéig ment, s onnan szét minden erőbe. Mintha még két hét múlva is lógnának a karjai, miközben dolgozik velük. Szendvicseket pakol nekem az útra.

Ahogy este Brigihez tartok, elgondolom, most milyen méltósággteljesen búcsúznék tőle, ha katonának mennék. Elhagyom a kedvesem, hogy a hazát védjem, szolgáljam. De én csak a pénz miatt megyek idegenbe robotolni. Elhagyom a számomra legkedvesebbeket, hogy javaikat védjem, gyarapítsam. A sok megfogalmazásban csak ugyanaz a lényeg: Brigi nem a kedvesem. Három hónap nem sok. S mégis elég, hogy muszáj legyen itt hagynom egy darabot magamból. Ami vigyáz rá, ami megvédi, ami vigasztalja, ami őrzi őt nekem. Meddig lehet hűnek lenni egy időlegesen semmivé letthez, egy mondat tovavibrált hangemlékéhez, egy chatfejhez? Akarom én azt a hűséget tőle, ami száz kilométerekre vágyakozik, épp ezért centinként eszi meg az embert? Szokás szerint most se tudok a vele kapcsolatos gondolatmenet végére jutni, mert a képzeletem máris megteremti őt. Mint a mesében. Tündér lesz a tölgyfa levágott ágából. Csak az a gonosz kétely marad gyertyatartónak.

*

*Én az éjjel nem aludtam egy órát.
Hallgattam a régi babám panaszát,
Éjjel után sejhaj, kezdtem elszenderedni,
Jajj, de bajos, ki egymást nem szereti!*

...

Azt hiszem, már sosem fogok emlékezni a gondoskodó karokra.

...

Olyan szánnivalóan gyámoltalan volt, úgy mozogtak az ajkai, mint a partra vetett halnak, és olyan vékonyak voltak a hosszú ujjai, olyan gyerekesnek tűnt a székelly zászlós gumikarkötője. Kellett könnyezzek. Ez volt a szerepem. De minek? Hiszen ő igazán soha nem néz a szemembe.

Kedves Márk, te nem tehetsz róla. Most nagyon kellesz. El se hinnéd, mennyire függök tőled. Egyébiránt kissé nyomasztó egy ostobától függeni. De végül is az egész élet erről szól, nem? Bár még emlékszem azokra az időkre, mikor szabad voltam, mikor a szívem nem egy üres mellkasért verdesett. Na mindegy, mitsemsejtésed édességében aludj jól, drága Márk!

Bezzeg én csak forgolódom. Még hogy azzal van a baj, akik nem szeretik egymást... Akit szeretünk, de nincs mellettünk, na az!

*

*Gyere, gyere, rigó, húzzad az én dalom!
Az én szívem bűjút csak veled siraatom.
Mondd el, meddig tart egy távoli*

szerelem,

*Ha a rózsám messziről követem!
Gyere, gyere, rigó, ülj meg a vállamon!
Vidd a leveletem háborgó utakon!
Benne nem lesz más, csak egy*

rövid üzenet:

Hazatérek hozzád, amint tehetem!

...

– Te mit ittál?
– Mit, mit, apuka! Semmit! Permeteztem egész álló nap.

...

Milyen hosszú az út! Amíg kanyargunk a hegyek között egyik madársejárja faluból a másikba, mintha csakúgy suhanánk az elhanyagolt házacskák mellett, a fenyős hajtúkanyarokban. De aztán a határon túl mintha alig dőcögnénk a messzeségben összefutó végű autópályákon. Úgy tűnik, mintha elragadtak volna otthonról s gyorsan kifutottak volna velünk az országból, nehogy hazaszökhesünk. De ahogy átértünk, már mindegy. Nem lehet visszafordulni.

Nem a határnál van a változás. A szimbolikus helyen várakozva minél inkább igyekeztem magamba dörzsölni azt a bizonyos magasztos-szomorú érzést, annál inkább üres voltam. Még a túlsó rendőr magyar szava, egyenruhájának magyar felirata se indított el semmit. Csak később kezdődik, magától, természetesen, de biztosan, mint a cirázás. Az ember előre észre se veszi a pince félhomályában, aztán mikor következőkor emelné a pityókás zsákot, alig tudja feltépni a másíkról, úgy összenőttek nagy csendesen, a zsákon keresztül is. Szóval csak lassan indul el, ahogy suhanunk a végtelen repcetáblák, kaszálók között. Nyílegyenes, tükörsima aszfalt, mellette külön bicikliút, azon túl fásor. Ilyent nem nagyon látsz nálunk – kuncog fel valaki a hátam mögött, miközben a táskájában kotorász, hamarosan a fásirtszag is megcsapja az orrom. S akkor már tudom, hogy feltéptek, eltéptek.

A város olyan német város. A közepe táján valami középkori erődöcskéből átalakított látványosság és szálloda. A központban szűk utcák, aztán kifelé haladva tágabbak. Boltok, kávézók, városháza, posta, rendőrség, tűzoltóság, kórház, tömbház, magánház, családi ház, kertesház. Minden olyan, mint bárhol máshol, csak épp nem olyan, mint otthon. Pedig a gyárak itt is a város szélén vannak, itt is ugyanúgy elnyelik a szedett-vedett tömegeket.

Talán apám is tudott volna szalag mellett robotolni, mint más. Csak más nem tudott volna a földből életet teremteni, mint ő. Valami nagy, titkos kontraktusa volt az anyafölddel, amit hatalmas traktorgumikkal tapodott, ekével, tárcsával hasogatott, s néha torokmaró szagú szerrekl mérgezett. De szerette, szerette a sárt, a port, a gallyat (így hívjuk mi a földrögeit), köszöntötte a hajnali harmatot, tisztelte az esőt, becézgette a napsugarat, jósolt a szélből, még az egymagában árválkodó keserűlapihoz, labodához is intézett pár tréfás szót, mielőtt kitepté a barázda

széléről. De nem volt afféle paraszt a világerért sem. Például sosem vetette le a zakót, ha olyan helyen volt. Tudott viselkedni, csevegni, táncolni, tréfálkozni. Még azt a félig-meddig udvarlást is értette, amivel kedves társaságban a férfiak tartoznak a nőknek illemből, de ami nem komolyabb, mint az ünnepi fehér abrosz sarkának libbenése az ajtó nyílásakor. Talán méltó lehettem volna hozzá. De így, hogy meghalt, mintha már a rajtkövön álltam volna, erre leengedték volna a medence vizét. Most szökjek fejest a fájánkra?

Az biztos, hogy egy lány figyel az üres lelátóról. Barna hajú, karcsú, gyönyörű. A háromágú tölgyfa tündére. Az enyém. Maró a klór, vasas a vérszag, ahogy elnyúlok a nedves kövön.

*

*Úgy meguntam ezt a legényt szeretni,
De még jobban a gyűrűjét viselni!
Csütörtökön, sejhaj, megmondom
az anyjának,
Hogy köszönöm a jóságát a fiának.*

...

Azt hiszem, már sosem fogok emlékezni a gondoskodó karokra.

...

A bolt kicsi, tömve van a hegesztő elektrodától a borképen át a bundás belésű gumipapucsig mindennel. Teli van az asszonyokkal, a levegő vastag a pórusokon is keresztül párolgó pletykáktól.

– Csókolom, Ibolya néni!

– Szervusz, Brigitta! – a szótagok között gyorsan megpusztiljuk egymást kétfelől.

– Hogy tetszik lenni? Szabi?

– Köszönjük... Te? Édesanyáék?

– Jól vagyunk, köszönjük. Márkkal tetszett-e beszélni?

– A tegnapelőtt.

– Én is csak akkor.

– Igyekszik szegény, nagyon igyekszik. – ez a mindig egyforma hanghordozás, mintha olvasót morzsolna belepókhálósodva a gyóntatószékbe. – Csak hát a német...
– Az német – bólogat nagy komolyan Ácika néni, már egyértelmű, hogy innentől övé a szó, legalább húsz percig. Kétszer annyit is elálldogál a fagyis hűtő mellett, míg kigondolja, hogy mit felejtett el felírni a listyára.

Ez az asszony, ha sejt is valamit, sokkal csendesebb, jámborabb, mintsem beleszóljon a fia dolgába. Főleg, mióta özvegyen maradt, nem avatkozik semmibe. Megsoványodott. Valamiért most jól esne igazat mondani neki. Hogy a fiát pofon kéne verjem, utána meg a kezét csókoljam. De erről hallgatni kell. Akkor igazat mondani neki, csak másképp. Hogy már kikelhet a gyóntatószékből, mert bőven letöltötte a penitenciát. Amúgy is reformátusok vagyunk. Amúgyis, az Isten nem büntet soha. Rosszul mondjuk. Ő csak próbára tesz és tanít. „Csak”. Kapálózunk, kiabálunk, csak nem lehet felállni a gyóntatószékből.

>>>> folytatás a 12. oldalon

*

A távolban már morajlik az ég,
Dül a harc a tengeren.
A bátor szív már semmit sem ér,
Mert távol vagy tőlem, kedvesem.
S leszáll a szürke égből egy törékeny
kismadár:
Az üzenetem kéri, aztán rögvest
tova száll.

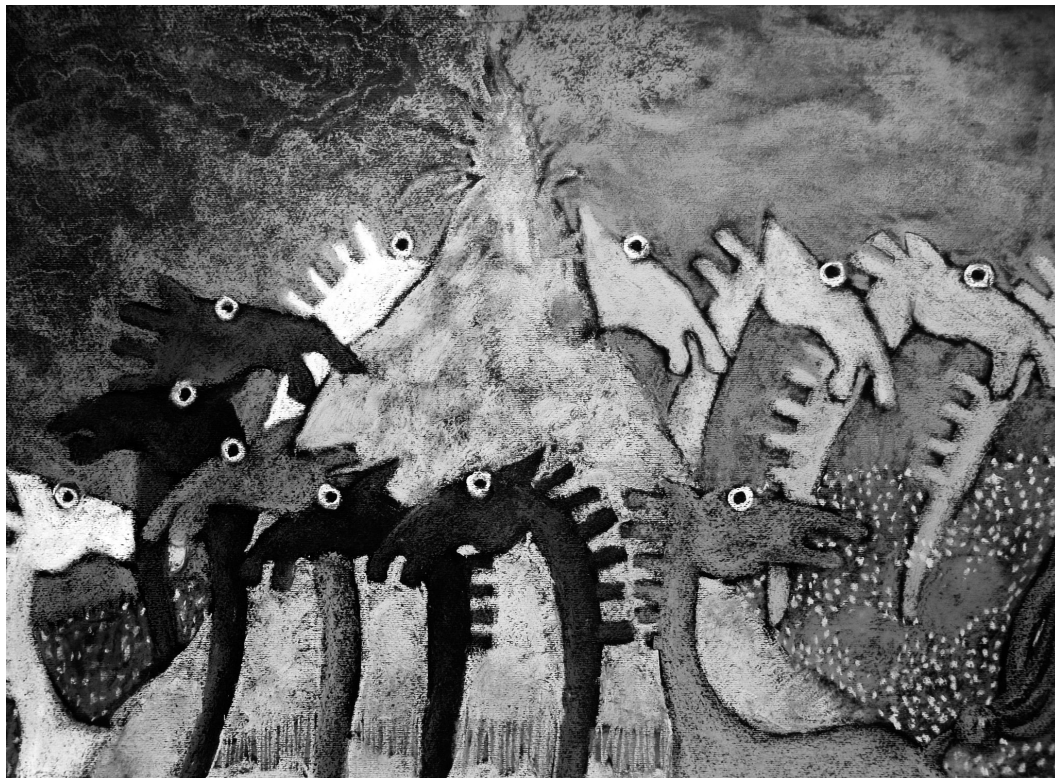
...

– Te mit ittál?
– Mit, mit, apuka! Semmit! Permetez-
tem egész álló nap.

...

Csak Brigi. Eltelt a tél, mindjárt a ta-
vasz is. Brigi, Brigi és Brigi. Minden te-
lefoncsengés az öröm gyomorremegtető
ígérete. Most nem ő az. De ez a hívás is
boldoggá tesz.

– Ej, tiszteletem, főnök! Bírod-e még, na?
Az öcsém homályos képe furcsán ked-
vetlennek tűnik, csak úgy is válaszol a
kissé szakadozó hang:
– Muszáj. S te?
– Még én es. Az elébb értem haza mun-
kából. Te micsinálsz?
– Kaszáltam a nyulaknak. Osztán most
kéne tanuljak.
– Úgy-úgy, valahogy keseredj neki! Hó-
nap mán méssz vissza az intribe, ott a fű-
zetet se nyitsátok ki, szartok az ecetbe.
– Hogyne, me az úgy es működik...
– Ne pofázz! Anyuka micsinál?
– Főzi a vacsorát. Pityókapires lesz óda-
lossal.
– Ne kívántsad!
– E van.
– Leánka van-e?
– Kerül, ha kell.
– S ha nem kell?
– Akkor es.
– Edd kenyérrel, na, me megcsemellsz!
Mondjuk, ebbe a korba kell az ilyen am-
bíció.
– Inkább legyen s ne kelljen...
– Fehérnép vagy ambíció?
– Mind a kettő.
– Te osztán jól viszed.
– Igen, s a barátnőd es – eddig is csak
úgy félszajra tréfálkozott, de most egészen
elkomorult, és megijedt. A képére van ír-
va, hogy elszólta magát.
– Helló, helló, helló! Mi van a barát-
nőmmel?
– Semmi.
– Ne mérgesíts fel!
– Nincs semmi...
– Ne hazudj, kölyök, nem egyszerre húz-
tunk gagyát!
– Tegnap, mikor jöttem haza a vo-
natról...
– Igen...
– Anyuka megkérte Pétert, hogy men-
jen utánam az állomásra, de kisült, a ko-
csija szervízbe van...
– A lényeket!
– Akkor felhívott, s mondtam, gyalog
hazajövök, de ő...

– Ne mondd a mesét, Ácika, me nem
vagyok kíváncsi! Mi van Brigivel?
– Végül gyalog jöttem, s a falu végén lát-
tam... a füzek alatt...
– Mit, kit láttál?
– Düh és csemer vastag gombócán át ka-
szakodnak fel a szavak:
– Őt egy csórrival. Úgy. Hogyazisten...

Ha valaki odafigyel, olyan sok érde-
kesség van a részletekben. Például, hogy
én már milyen rég elmentem hazulról,
de akárhányszor beszélünk Szabival, so-
sem kérdezzük egymást, hogy vagy, hogy
van anyuka, tata, keresztanya, Feri bá-
csi stb. Mert mi jóllaktunk hogyvagygal
csemerig s még azon is túlt, míg apuka
beteg volt. Mert ha otthon volt, mindenki
ezzel a kérdéssel jött látogatóba, ha meg
a kórházban, akkor mindenki ezzel hív-
ta fel. Sok dologtól szenvedett szegény,
de a hogyvagyoknak dobogós helyük volt
köztük, azt biztosnak gondolom. Mintha
egy gonosz törpe rántotta volna szét az
arcát, olyan mosollyal mondta, mindig
ugyanazzal az örjítő hangsúllyal: köszö-
nöm, lehet, egy kicsit jobbacskán. Egy ki-
csit jobbacskán volt. Minden áldott nap.
Aztán eltemettük. Azóta még az életcsó-
koló amerikaiak how do you do jellegével
se kérdezzük azt a bizonyosat, pedig ar-
ra nem kell válaszolni. Ott senkit nem ér-
dekel, hogy vagy. Vagy talán pont, hogy
igen, és ezért nem zaklatnak a kérdés-
sel? Ki tudja.

Aztán az is érdekes, hogy mi az öcsém-
mel milyen lelkünkől tudtunk sírni ket-
ten, összeborulva, vagy épp elmenekülve,
elbújva a másik, az egész világ elől. Hogy
anyuka mit vett a fejébe, ő tudja, de a te-
metés után sose láttuk könnyét, csak a
párnáját minden nap a kerten, ahol a nap
éri. De amióta eljöttem, egy könnyecse-
pet sem tudtam ejteni. *Idegenben keserű
a sírás* – az első hét egyik estején meg-
mertük a fejünk Karcsiékkal, ők köny-
yezve, bólogatva bömbölték a régi nótát,

én nem éreztem semmit. Csak hogy nem
működök jól. Mintha a traumámat lefa-
gyasztottam volna, hogy mikor hazaérek,
ugyanúgy találjam, ugyanonnan folytat-
hassam a gyötrődést. De nem emészt ez a
nagy, hideg idegen sem. Dolgozok, eszek,
aluszok, mint a marha. Felkelek, mert
a többiek szölongatnak, párnákkal do-
bigálnak. Mi történhetett? Elfásultam.
Ez már csak tiszta putrigáj, mint mikor
a deszkát elrothassa az eső, megeszi a
szűj. Hiába akarom elhítenni magammal,
nem azért tréfálkozom minden híváskor
Szabival, hogy jobb kedvre derítsem, iga-
zi jó nagytestvérhez méltón támogassam
és utat mutassak, hanem mert egyszer-
rűen megtehetem. Nem fojtogat a gyász.
Csak ez az örökös, ködös, lefárasztó mel-
ankólia nyom, de ehhez már hozzászok-
tam. Mint a marha a járomhoz.

S akkor egyszer csak jön ez. Brigi,
anyuka, Szabi. Most ez a szentháromság
meggaláztatott, szétrontatott. A tölgy-
fatündér meséjének vége. Most egy másik
kezdődik, amelyikben a szegény legényt
kaszaverem várja. Csak az alján ég egy
szál gyertyacska, az is csak azért, hogy
elalvásával jelezze, a belökött leért a fe-
nékre, meghalt. De hátha nekem is len-
ne egy sípom, amit ha megfújok, valami
jólélek a segítségemre jön. Mondjuk, egy
kicsike, ügyes, szelíden szóló rigó. De ne,
ne rajtam segítsen! Menjen haza és... És,
mit csináljon? Az idő felett neki sincs ha-
talma. Akkor mondja meg, hogy... Mit?
Tényleg, vajon hány száz kilométerre hal-
latszok el, ha az ember egyszer azt mond-
ja, nincs jól? Sőt, mintha hamarosan te-
metnék. Nem tudom, semmit se tudok.
Csak azt, hogy egyszerre már hason fek-
szek, bögök, mint egy óvodás. Csak azt,
hogy akkor este Karcsiékkal még eléne-
keltük:

*Hogy is lehet ennyi édes hazugságot írni...
Asszonyom, én köszönöm, hogy
megtanított sírni!*

LUCA ŞTEFAN OUATU

hunt

minden hétfőn lenyom a kudarcból való félelem
szomorú
embereket nézek
copouban a
tévé üvegén
fogom a távirányítót és kinyitok

egy csomó pixelt
amit gondosan választott ki egy srác
aki nem néz a rajzokra
minden relevancia nélkül
a hajlongó fenyők előtt

a kutatók demonstrálják milyen
bámulatos az emberi agy
a kép minden fekete pontját
kitöltöm kívánság szerint
a hétfő olyan nap ami arra van hogy
dokumentumfilmeket nézz a national geographicon
varánuszokkal és rózsaszín bilincsekkel

indonéziában is vannak szomorú emberek
a komodói sárkányok megették az állataikat
néha az élettársukat is
mégsem hal senki éhen

kultfiú akarnék lenni
a cnn-en
2 hajléktalan férfi
megpróbált kirabolni egy bankot
sok nekem
túl lusta vagyok főzni

lenyom a kudarcból való félelem
annyi példány és példa között
csak túléllek

summerise

kigyúlt bennünk a felnőttkor
egy rovaroktól körülvevő lámpa
lobog az ellenőrzött vonatokon
rave-partikon sátorba vizek az alkohol

a szobából láttam
a tömött utcán a szomorúságot
és a rózsaszín
krétával rajzolt, szinte eltörölt élvezetet
rajzoltam
szememben nőni kész
kis emberi kontúrokat mint ahogy
pupillák a rossz drogon

azt akarom ebben a 10000 alatti halott városban
hogy megüssön a szerelem
halántékon mint a fogfájás
amikor senki se várja és érzem hogy
minden rendben ahogy görgetek a neten
houseum-számok olcsó
netflix-sorozatok körülöttem
mozgásban a fiúk a vizuális
művészettől és k-csíkóktól készen

hazudok magamnak hogy minden ok
és ami bennünk szép
nem fog eltűnni sohasem

nyomás alatt tesztelem
a súlyos kezektől nyomott türelmemet
mint a játékgépek szinkrongombjai
készen rá hogy ígérek egy helyet a tenyeredben

összeszeded
a felnövést kerülő elmémet
mint egy labdát ütő
kölyök az iskolaudvaron
készen rá hogy szüljön és kitöltsön új űröket

még gyermek vagyok és mi marad még kérdezem
amikor minden ami szép eltűnik bennünk is
még a sorozatok se világítanak többé
mi marad amikor elolvad a szerelem
mint egy konyhaasztalon felejtett Kinder tojás

: a szinesztézia és egy rendezett élet
tányérban szöszök helyeken ahol
nem látszanak az arcok a neontól
és fényt álmodok az arcomra mint két pofont

meleg és sebezhető emberek vesznek körül
regenerálódik arcuk alatt
a függőnytől megszárt napfény
nyár derekán
senki nincs itt már

2000 óta kölyök vagyok
gyenge fókusszal és nagy álmokkal
szája sarkában boldogság mint saormázás után a fiúk
élettrippen és trippen egész életében

kaleidoscope

eltűnt a biztonsági zóna
sápadt arcok vannak velem
néma mimikával és gesztusokkal
amiket próbálok megérteni
de nem tudok

energiák ragadnak emberekre és tárgyakra
elkapom őket a retinában csinállok helyet nekik
és csak akkor észlelem őket amikor a nyár
már nem bújik el a balkonokon kacagásokban
és a mályvaszínű égen

eltűnt a biztonsági zóna
és vele együtt elkezdett megjelenni
egy toxikus hely ahol harcolok
hogy érezzem hogy megmentem magam
hogy kimenjek a világ közepére és ordítsak
mert végre valami belőlem
fájni tud

kiterjedt a toxikus zóna
én pedig itt vagyok
egy hiányzó csakrával
kitéve az emberiségnek várok
egy intim zónára

egy nyitott fókuszpontra
ahonnan csak a rezgések árasztanak el

HORVÁTH BENJI fordításai

Buna Blanka-Boróka 2002-ben született Kovásznán. Jelenleg a kézdivásárhe-lyi Bod Péter Tanítóképző XII.-es diákja filológia szakon.

Luca Ştefan Ouatu 2000-ben született Negreşti-ben, jelenleg Kolozsváron tanul. Egyike a legígéretesebb fiatal román köl-

tőknek. Első kötete *Cinematic* címmel jelent meg 2019-ben az OMG Publishing House kiadónál.

A Vásárhelyi Találkozó új olvasata

Jancsó Elemér életművének tükrében

A két világháború közti korszak fiatal nemzedéke eszmei szempontból polarizálódik, ezért szétfeszül az *Erdélyi Fiatalok* kerete, és a fiatalok egy része 1935-ben megalapítja a *Hitel* folyóiratot.

A *Hitelen* elsősorban egy szellemi csoportosulás történetét kell értenünk, amely nemzedéki alapon szerveződött, de nem kizáró korosztályi elvek alapján, hanem egy velük gondolkodó és más korosztályokra is nyitott formában. Története szervesen kapcsolódik az *Erdélyi Fiatalok* történetéhez, hiszen munkatársainak nagy része az *Erdélyi Fiatalok* felől érkezett.¹ A *Hitel* társadalomtudományi jellegén túl kulturális és irodalmi érdeklődést is mutatott. Jancsó Elemér irodalomtörténészt ez is vonzotta a hitelesek körébe, elsősorban az a személyi kör, melynek az *Erdélyi Fiatalok*ban és az Ady Endre Társaságban is tagja volt. Ő ekkor harmincéves, a vitában álló két generáció határán áll. Meggyőződése szerint az irodalomnak a gazdasági és a politikai változások előtt kell járnia, ez vezette őt az *Erdélyi Fiatalok*, a hitelesek, majd a Vásárhelyi Találkozó szervezőinek körébe. A *Hitel* folyóiratban többeket foglalkoztatott a magyar–román társadalmi–politikai közmegegyezés kialakításának a gondolata. Közéjük tartozott Márton Áron, Tamási Áron, Jancsó Béla, Jancsó Elemér, az előzetes eszmecserébe – mások mellett – bekapcsolódó Balogh Edgár, Mikó Imre, Kacsó Sándor.

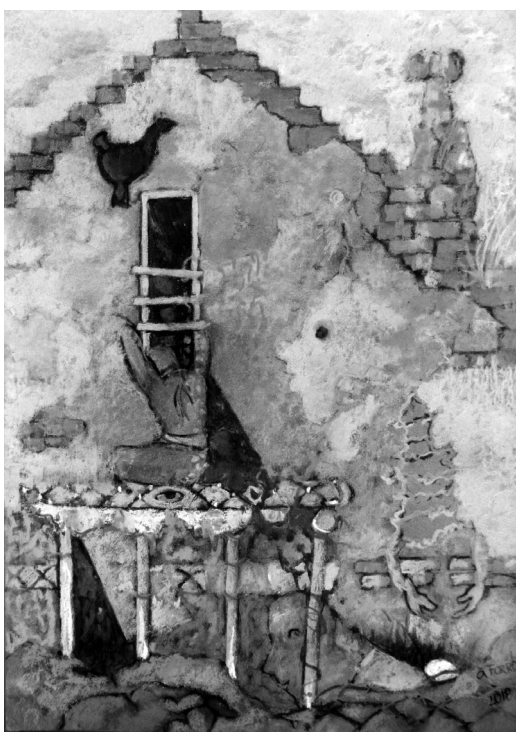
Az OSZK-ban található Jancsó Elemér-levelezés anyaga tartalmazza Balogh Edgár Jancsó Elemérnek küldött leveleit. Ezekből kiderül, hogy Balogh Edgár már 1935-ben szervezeti kereteken gondolkodott, megfogalmazva egy „új realizmus” szükségességét Erdélyben, a „népvalóság objektív számbevétele”-nek, a „demokratikus kultúrbeállítottság”-nak, „egy realista összefogásnak” az igényét. Balogh Edgár arra kérte Jancsó Elemért, fogalmazza meg és küldje szét a meghívókat a kolozsvári megbeszélésre, melynek anyagát a *Brassói Lapok*ban szeretne volna megjelentetni. Úgy képzelte, hogy 1936 februárjának közepén kellett volna elindítani egy ankétot először Mikó Imre, Jancsó Elemér, Szilágyi, Kőrösi négy cikkével, a második ankétszámban Szentimrei Jenő, Méliusz József, Szenczei László, Szilágyi András, Kós Kovács István cikkeivel, a harmadikban Kacsó Sándor, Gaál, Szabédi László és Bányai László írásaival. Szerették volna még Jancsó Bélát, Fogarasi, Szász Endrét, Ligeti Ernőt, Spectator, Tabéry Gézát és László Dezsőt személyileg is bevonni az ankétba. Balogh Edgár az ankét bevezetőjét Jancsó Elemértől várta, hangsúlyozva az ankét kötetlenségét személyi, szervezeti és világnézeti kérdésekben, ugyanakkor kötöttségét a *magyar valósághoz*.²

A Jancsó Elemérhez még 1936. július 30-án írott leveléből körvonalazódik, mit értett Balogh Edgár a „magyar valóság” fogalmán.³ Balogh Edgár szerint kisebbségi helyzetben „népivé demokratizált magyar kultúrafogalmat” kell képviselni, hiszen a kisebbségvédelem csak a román demokratikus erőkkel összefogva lehet célravezető. Balogh Edgár Jancsó Elemér emberi és magyar felelősségére, kultúraalkotó voltára hivatkozva kérte e levelében a mozgalomban való aktív részvételét, a kolozsvári megbeszélés programjához a meghívók kiküldését. Az ankét végül nem a *Brassói Lapok*ban, hanem Ligeti Ernő lapjában, a szabadelvű *Független Újság*ban jelent meg Kolozsváron és három szám erejéig tartott. E három szám 1936. március utolsó hetében indult, egykét héttel előzte meg Tamási Áronnak a *Brassói Lapok*ban közölt *Cselekvő erdélyi ifjúság* című cikksorozatát, mely viszont Jancsó Elemér *Független Újság*ban jelent tanulmányával egyidőben történt.⁴ Jancsó Elemér *Erdélyi élet–erdélyi irodalom* címmel szól hozzá az ankéthoz, és visszaül az 1935 áprilisában, a *Nyugataban* megjelent tanulmánya körül kirobbant vitára az erdélyi és magyar irodalom körül.⁵ Jancsó álláspontja szerint Reményiknek föltétlenül igaza volt akkor, amikor visszautasította az Országos Magyar Párt vezető egyéniségeinek az irodalmat a napi politikába bevonó szándékát. Elismerte, hogy a kisebbségi életben valóban az irodalom volt a legsikerültebb tett, amit létrehoztak, ám politikai téren a kisebbségi élet szervezetelemisége volt jellemző, s tizenhét év után a legelemibb kérdések megoldása előtt is ölbe tett kézzel állt az erdélyi magyarság. Az irodalom problémáját abban látta, hogy az erdélyi irodalom középosztály-irodalom, „önmagából és önmagáért” van, az irodalomnak a társadalom többi rétegeibe való bekapcsolásával a „pusztuló, sorvadó nemzetnek újjászületését lényegesen megkönnyítené”, mert a magyarság megőrzésének sine qua non-ja az irodalom. Ezért keresni kell annak a lehetőségét, hogy a napi politikától mentes kisebbségi élet társadalomszemléletét bevigyék az egyéni problémáival küzdő írói lélekbe. Ezt nevezi Jancsó harmadik útnak, az *életbekapcsolódás* útjának. Az erdélyi realizmus programján az irodalom révén azt szeretne volna elérni, hogy az erdélyi irodalom ne a „pesti sikerek felé tekintene mindkét szemével egyszerre, hanem az egyik s a melegebb tekintetével rajtunk, mindennapi problémáinkon s vergődéseinken nyugodna.”⁶ Ellenkező esetben be fog következni Németh László pesszimista jóslata – írja –, az, hogy „az erdélyi irodalom lassan-lassan kivándorol Erdélyből.” E jóslat megcáfolására vette számba Jancsó a teendőket: a vitákat és harcokat félre kell tenni,

mindegy, hogy ki mit tart művei értékéről és az irodalom hivatásáról, ha nem zárkózik el nemzete iránti kötelessége teljesítésétől. Az irodalmi és a társadalmi élet két nagy dilemmáját az irodalom középosztály-jellegében és az írók és közönség eltávolodásában látta, a harmadik problémát pedig a világnézet jelentette. A kisebbségi helyzetben – írta – világnézeti alapon elzárkózni fényűzést jelent, egymás világnézetét tiszteletben tartva, az egyéni érdekeket félretéve a nagy nemzeti problémák megoldási vágya kell a kisebbségi író gondolkodásának középpontjában álljon. Ez egybecseng Tamásinak a *Brassói Lapok*ban ugyanebben az időben megjelent gondolataival. Tamási Áron cikksorozatában kitért a nemzedéki keresztültre, amely az *Erdélyi Fiatalok* és a *Hitel* között kialakult.⁷ Jancsó Elemér szerint Tamási Áron abban tévedett, hogy az erdélyi ifjúságról szólva az *Erdélyi Fiatalok*ra, a *Hitel*re, a *Korunkra* gondolt, s nem vette számba az egykori *Új arcvonal* és az Ady Endre Társaság tagjait, az „erdélyi realisták”-at.⁸ Ez utóbbi csoport, az *Erdélyi Fiatalok* és az egykori Ady Endre Társaság képviselték a legőszintebben az erdélyi demokráciát. Liberális eszményiségük és beállítottságuk volt az a közép-erő, ami a szélsőségek elhatalmasodását megakadályozta. Az „erdélyi realizmus”, vagyis a Jancsó Elemér által 1934-ben alapított Ady Endre Társaság hívei 1936. szeptember 15-én⁹ tárgyalásokat kezdtek a hozzájuk legközelebb álló *Erdélyi Fiatalok* szerkesztőségével. Jancsó Elemér és az „erdélyi realisták”¹⁰ nem tudtak meg egyezni az *Erdélyi Fiatalok* kibővítéséről és az antológia felkarolásáról, ezért további erejüket – szintén az egység-teremtésre koncentrálva – a Vásárhelyi Találkozó szervezésére fordították.

Az *Erdélyi Fiatalok* és a *Hitel* közönségének másfél éves vitája az összefogásról szintén sikertelenséggel végződött¹¹, a Vásárhelyi Találkozó azonban létrejött „[...]Mozgalmunk, amely egy találkozó tervét vetette fel, tulajdonképpen ezzel az elgondolással érkezett el a helyesnek és véglegesnek tetsző útra.”¹² Mikó Imre értelmezésében az idegen uralom 22 éves időszakában a kisebbségi magyar társadalom mélyreható belső átalakuláson ment át, melynek belső tartalmát népi szellem és szociális felelősségtudat adja – ezt tükrözte a falu fele forduló tudományos irodalom is például –, a politikában pedig a magyar nép anyagi és nemzeti létéért küzdött. A „harmadik *Hitel*” *nemzetpolitikai szemle* alcíme 1942-ben ezt a folyamatot rögzítette. A hangsúly a társadalompolitikai érdeklődésről a nemzetpolitikaira váltott. A Találkozóban annak a gondolatnak a reménységét látták felcsillanni a résztvevők, hogy a pártharcoktól elhatárolódva a maguk létkérdéseinek a megoldására összpontosíthatnak majd.

Erdély vezető értelmisége sem jutott az eszmecserében valamilyen egységes véleményre a romániai magyarság helyzetét, sérelmeit és követelményeit illetően sem. Ebben a történelmi helyzetben az irodalomra is egészen sajátos szerep hárult. A kisebbségi jogvédelmi harc indokolta azt, hogy az irodalomnak társa-

dalmi szerepet tulajdonítsanak. Úgy gondolták, hogy kisebbségi sorsban nem elég a nemzeti múltot kesergő történelmi regény műfaja, az Erdélyben élő íróknak vázolniuk kell a nép sorsát és problémáit, így kell megtalálniuk a művészi kibontakozás lehetőségét. Egyik ilyen probléma a magyar nyelv és kultúra elvesztésének a veszélye volt, ezért az értelmiség feladatának a kisebbségi nevelés és oktatás ügyét tartották. Ennek a képviselőjét Jancsó Elemér a Vásárhelyi Találkozón foglalta szavakba.

A Találkozón elhangzott hozzászólásokat Jancsó Elemér gyorsírásban rögzítette és átírta, melyet családjának köszönhetően ismerünk ma.¹³ A Találkozón szervezői bizottságot jelöltek ki az oktatás kérdéseinek a vizsgálatára. A bizottság tagja lett Jancsó Elemér, Venczel József, Kéki Béla, Medve András, Fejér (Endre), Abafáy Gusztáv, Vita Zsigmond, Jánosi Zoltán, Kali Sándor, Józsa (Béla), Rohrer Károly, Bányai László, Gyarmati Zsigmond és Szűcs Elemér. A bizottság az elkészült határozati javaslatába Jancsó Elemér minden hozzászólási pontját fölvette. Jancsó szerepe tehát az erdélyi magyarság történetében sokkal meghatározóbb, mint az eddig ismert volt.

A Vásárhelyi Találkozón való aktív részvétele, hozzászólása, a kisebbségi helyzetre adott válasz- és cselekvésmóddelként értékelhető. Ez az út az *Új arcvonal*tól, az *Erdélyi Fiatalok*on, az Ady Endre Társaságon, a népi írókkal való kapcsolódási pontokon át a *Hitel* csoporttal való együttműködésig szellemi tisztázódási folyamatot jelentett Jancsó életének e korai szakaszában. E programoknak az irodalomtörténet-írás történetében betöltött szerepe jelentős, mert „[...] azokról az irodalmi vállalkozásokról van szó, amelyek nem az irodalmi modernség négy diskurzusformációjának valamelyikéből indultak ki, hanem olyan társadalmi-ideológiai programokból, amelyek irodalmi vetülettel is rendelkeznek. Minthogy szemléleti alapjuk nem az irodalom autonómiája, az irodalmi modern-

séghez való illeszkedésük szükségszerűen áttételes, másodlagos: a hozzájuk kapcsolódó irodalmi művek *heteronóm* módon szolgálhatnak társadalmi modernizációs törekvéseket, és ezen a felületen hozakapcsolódhatnak az irodalmi modernség autonóm törekvéseihez.”¹⁴ Az 1937-es Vásárhelyi Találkozó programja sem irodalmi volt elsősorban, de az akkor már három világnézetet valló erdélyi fiatal írókat úgy tudta összefogni, hogy elismerték a nép és az irodalom egységét, akarták a való élet megismerését, művészi feltárását és a nemzedéki ellentétek megszűnését, a román–magyar közeledés megteremtését.

Az „erdélyi realizmus” jelszavának hirdetésekor Jancsó Elemér kitért arra, hogy e jelszó nem jelenthet mítoszteremtést, és semmiféleképpen nem szándéka a transzilvanizmussal való elvi vitázás, így azok, akik a realizmus megteremtésében az irodalom „kettészakítását” vélik felfedezni, rossz szándékkal tehetik csak meg, mert „[...] az irodalom magas síkjain a humánus egységében csak egyek vagyunk. Hisszük és hirdetjük, hogy csak egy magyar irodalom van, de ennek az irodalomnak sok arca van.”¹⁵

Az „erdélyi realizmus” gondolata nem volt hosszú életű, 1935–38 közé tehető, és nem is akart nemzedéki program lenni. Amikor Tamási Áron elvállalta a kolozsvári *Ellenzék Vasárnapi Szó* című mellékletének szerkesztését és megjelenteti a *Nemzedéki vallomást*, az érintettek vállalják,¹⁶ hogy az egység nevében nem fegyverszünetet, hanem békét kötnek egymással az erdélyi magyarság iránt érzett felelősség érdekében. Az aláírók között ott vannak a Tizenegyek, a *Helikon*, az *Erdélyi Fiatalok*, az Ady Endre Társaság és a *Hitel* kiválóságai, jobb és baloldal egyaránt. Nemzedékként definiálták magukat, egy olyan szintetikus életfelfogást kívántak, mely „szellemi védőboltozat gyanánt, oltalmazóan borulhat fölénk és tarthat együtt egy nemzeti családban”. A mindenképp fölött uralkodó parancsnak kötelező érvényűnek kell lennie mindannyiunk számára – írják –, ez pedig: „Magyarok vagyunk és magyar életformát akarunk tehát, mindig és minden körülmények között, mert ez Istentől elrendelt végzés s reánk bízott feladat.”¹⁷ Ez az egység jelentette adott történelmi pillanatban az erdélyi magyarság új életformáját, amelyet tagjai családdá alakult nemzeti közösségként definiáltak.¹⁸

Jancsó Elemér 1938-ban¹⁹ az erdélyi irodalom húsz évéről készült, összefoglaló jellegű tanulmányában a kortárs kritika feladatát elsősorban a leírásban és másodsorban az értékelésben látta. Az erdélyi irodalom pozicionálását az egész magyarság „lelki életfolyamában” két ponton érezte problematikusnak. Úgy látta, hogy az erdélyi irodalom megítélése más Magyarországon és Erdélyben: „Az erdélyiség hívei Erdélyt talizmánként tisztelik, viszont Magyarországon inkább a szellemi egység elvét domborítják ki.”²⁰ Két kérdésre ad választ tanulmányában. Az egyik, hogy mi az erdélyi irodalom értéke az általános magyar irodalmon belül, a másik, hogy az erdélyi magyarság megmaradásában és jövőjében milyen szerepet tölt be az irodalom. Az erdélyi irodalom irodalomtörténeti szerepe a két háború között abban állt, hogy az erdélyi irodalom folytatója a modern magyar irodalom és elsősorban a *Nyugat*-nemzedék hagyományainak, látásmódja az irodalmi formák és eszmék tekintetében határozottan modern, a „rég” és „új irodalom” közötti igazi „hídvevést” jelentett. Erdély lírikusai Ady szimbolizmusának a továbbvivői és a modern magyar irodalom költői formanyelvének népszerűsítői voltak. Az erdélyi irodalom teremtette meg a fogságregény és történelmi regény hagyományát, amelyet az egész magyar irodalomban népszerűvé is tett. A székely írók pedig a modern népiséget teremtették meg a magyar irodalomban. Jelentős részét képezi a magyar irodalomnak a húsz év alatt Erdély területén öt és félezer megjelent könyv, amelyből másfélezer szépirodalmi tárgyú, továbbá az a legalább húsz író, akik ebben az időszakban kerültek a magyar irodalmi köztudatba: „Húsz évvel ezelőtt az erdélyi irodalom még csak jámbor szándék, néhány kezdő nagyot akarása volt, ma élő és letagadhatatlan valóság.”²¹ Jancsó Elemért a húsz év szellemi mozgalmában való részvétele, a *Nyugat*-tanulmánya során kapott kritikai támadások tapasztalt irodalomtörténészé érlelték. A *Nyugat*-beli tanulmányát ért kritikák, a Babitscsal, Kassákkal, Gellért Oszkárral és az erdélyiekkel folytatott beszélgetései azt eredményezték, hogy a harmincas évek második felében már mind Erdélyben, mind Magyarországon a korszak elismert irodalomtörténészének tekintették. A *Hitel* folyóirat köréhez való csatlakozás, majd a későbbiekben az Erdélyi Tudományos Intézet-beli kutatótanári tevékenysége azt igazolják, hogy az 1934-ben meghirdetett társadalomtudományi és irodalomszociológiai szempontok alkalmazása az irodalomban a harmincas évek végére kisebbségi szolgálatként értelmezett feladatvállalásokat jelent. Az Erdélyben maradtak a kisebbségi harcot az erdélyi magyarság szellemi életének kialakításáért és megmaradásáért az irodalom művészi erején keresztül látták megvalósíthatónak.

lyi magyarság megmaradásában és jövőjében milyen szerepet tölt be az irodalom. Az erdélyi irodalom irodalomtörténeti szerepe a két háború között abban állt, hogy az erdélyi irodalom folytatója a modern magyar irodalom és elsősorban a *Nyugat*-nemzedék hagyományainak, látásmódja az irodalmi formák és eszmék tekintetében határozottan modern, a „rég” és „új irodalom” közötti igazi „hídvevést” jelentett. Erdély lírikusai Ady szimbolizmusának a továbbvivői és a modern magyar irodalom költői formanyelvének népszerűsítői voltak. Az erdélyi irodalom teremtette meg a fogságregény és történelmi regény hagyományát, amelyet az egész magyar irodalomban népszerűvé is tett. A székely írók pedig a modern népiséget teremtették meg a magyar irodalomban. Jelentős részét képezi a magyar irodalomnak a húsz év alatt Erdély területén öt és félezer megjelent könyv, amelyből másfélezer szépirodalmi tárgyú, továbbá az a legalább húsz író, akik ebben az időszakban kerültek a magyar irodalmi köztudatba: „Húsz évvel ezelőtt az erdélyi irodalom még csak jámbor szándék, néhány kezdő nagyot akarása volt, ma élő és letagadhatatlan valóság.”²¹ Jancsó Elemért a húsz év szellemi mozgalmában való részvétele, a *Nyugat*-tanulmánya során kapott kritikai támadások tapasztalt irodalomtörténészé érlelték. A *Nyugat*-beli tanulmányát ért kritikák, a Babitscsal, Kassákkal, Gellért Oszkárral és az erdélyiekkel folytatott beszélgetései azt eredményezték, hogy a harmincas évek második felében már mind Erdélyben, mind Magyarországon a korszak elismert irodalomtörténészének tekintették. A *Hitel* folyóirat köréhez való csatlakozás, majd a későbbiekben az Erdélyi Tudományos Intézet-beli kutatótanári tevékenysége azt igazolják, hogy az 1934-ben meghirdetett társadalomtudományi és irodalomszociológiai szempontok alkalmazása az irodalomban a harmincas évek végére kisebbségi szolgálatként értelmezett feladatvállalásokat jelent. Az Erdélyben maradtak a kisebbségi harcot az erdélyi magyarság szellemi életének kialakításáért és megmaradásáért az irodalom művészi erején keresztül látták megvalósíthatónak.

Jegyzetek:

¹ Vö. Szász István Tas: *Beszédes hallgatás, avagy három Hitel és ami utána következett*, Kolozsvár, Kriterion, 2007, 22–27.

² Kiemelés tőlem: M. I.

³ Balogh Edgár – Jancsó Elemérhez, Tirgu-Jiu, 1935. július 30. OSZK Kézirattár, Jancsó Elemér hagyatéka, Fond 399/A-Be jelzetű doboz, Jancsó Elemérhez írott levelek.

⁴ A *Független Újság Demokratikus szellemi arcvonal* című ankétját Balogh Edgár, Kőrösi Sándor és Mikó Imre tanulmányai nyitották meg, a második ankétszámot Szczenzei László, Jancsó Elemér és Erdélyi Ágnes cikkei követték, majd Heves Renée, Kovács Katona Jenő és Méliusz József tanulmányai következtek. Jancsó Elemér tanulmánya *Erdélyi élet-erdélyi irodalom* címmel jelent meg. *Független Újság*, 1936. április 4–11., 3–4.

>>>> folytatás a 16. oldalon

Bársonyszív

⁵ A vitát a maga részleteiben lásd: Molnár Ildikó: Jancsó Elemér, a Nyugat és Babits, *Helikon*, 2020/6–7.

⁶ Jancsó Elemér, Erdélyi élet–erdélyi irodalom, *Független Újság*, 1936. április 4–11., 4.

⁷ Vö. Tamási Áron, *Cselekvő erdélyi ifjúság*, i. m., 24.

⁸ Vö. Jancsó Béla Tamási Áronnak, 1936. május első fele = *Jancsó Béla levelezése III. 1935–1940*, Gond. Cseke Péter, Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó, 2019, 149–159, itt: 157.

⁹ Uo., 231–232. Jancsó Béla hagyatékában, az EME Kézirattárában maradt fenn az a László Dezsőnek címzett levél 1936. szept. 15-i keltezéssel, amely tartalmazza a Jancsó Elemér által fogalmazott és az Ady Endre Társaság nevében az *Erdélyi Fiataloknak* benyújtott együttműködési javaslatot tartalmazza a lap kibővítéséről.

¹⁰ Az „erdélyi realizmus” fogalmával kapcsolatban ugyanaz a helyzet, mint a transzilvanizmus fogalmával. Egyikük sem tisztán irodalmi fogalom, létrejöttüket társadalmi szükséghelyzet indokolta.

¹¹ A Cseke Péter által gondozott sorozat 3. kötete, a *Jancsó Béla levelezése III. 1935–1940* tartalmazza Jancsó Béla, Tamási Áron, Kacsó Sándor e témában folytatott levelezését, amelyben megmutatkozik a vita minden részlete.

¹² Tamási Áron, Másfél évi munka után... = T. Á. i. m., 66, eredetileg: *Brassói Lapok*, 1937. aug. 23., 172., 4.

¹³ Dávid Gyula: Dokumentum: A Vásárhelyi Találkozó, *Látó*, 2010/4, 78., A továbbiakban még 78–102., A Dávid Gyula által felhasznált dokumentum a MOL. K.467. Pásint Ödön erdélyi gyűjteménye 9/7 dosszié. Köszönettel tartozunk Dávid Gyulának és a családnak a kérdéskör pontos feltárásában nyújtott segítségükért.

¹⁴ Kappanyos András: A modernség változatai. Konceptiótanulmány az új magyar irodalomtörténeti kézikönyvhöz, *ItK* 2019/1., 64.

¹⁵ Jancsó Elemér: Realizmus az új transzilvániai irodalomban. Nem a nemzedék-probléma a fontos, hanem az írók eszmevilága, *Független Újság*, Kolozsvár, 1938, V. évf. 21–22. sz., jún. 25., júl. 09.

¹⁶ *Ellenzék*, 1939. október 15., 11., Aláírói: Abafáy Gusztáv, Albrecht Dezső, Asztalos István, Asztalos Sándor, Bíró Sándor, Debreczeni László, Demeter Béla, Gagyí László, Jancsó Elemér, Juhász István, Kacsó Sándor, Kemény János, Kéki Béla, Kovács György, László Dezső, László Ferenc, Mikó Imre, Nagy András, Nagy Ödön, Parádi Kálmán, Pálffy Károly, Szabó István, Szabó T. Attila, Szemlér Ferenc, Szenczei László, Szűcs Elemér, Teleki Ádám, Váró György, Vásárhelyi Z. Emil, Venczel József, Vita Sándor, Vita Zsigmond, Wass Albert.

¹⁷ Uo.

¹⁸ *Ellenzék*. 1939. október 15. 11., *Nemzedéki vallomás*, Aláírók: Abafáy Gusztáv, Albrecht Dezső, Asztalos István, Bíró Sándor, Debreczeni László, Demeter Béla, Gagyí László, Jancsó Elemér, Juhász István, Kacsó Sándor, Kemény János, Kéki Béla, Kovács György, László Dezső, László Ferenc, Mikó Imre, Nagy András, Nagy Ödön, Parádi Kálmán, Pálffy Károly, Szabó István, Szabó T. Attila, Szemlér Ferenc, Szenczei László, Szűcs Elemér, Teleki Ádám, Váró György, Vásárhelyi Z. Emil, Venczel József, Vita Sándor, Vita Zsigmond, Wass Albert.

¹⁹ Jancsó Elemér: *Az erdélyi magyarság irodalmi élete a világháború után 1918–1938*, Nemzeti Kultúra, Pozsony–Kassa, 1938, 65.

²⁰ Uo., 65.

²¹ Uo., 74.

Már az első találkozásukkor feltűnt neki, amit nem lehetett nem észrevenni, hogy a pár hetes kiskutya fehér, barnával spricelt hátán, a bársonyos szőrön, egy szív alakot formázó, csokoládészínű folt van.

Érdekesnek, egyben kedvesnek találta, és mivel úgy tűnt, a kis állat is ragaszkodik hozzá, döntött: nem nézegeti tovább a virgoncan ugráló többi kutyakölyköt, a „foltosat” veszi meg, azt viszi haza.

Otthon is kedvtelve nézegette, büszke volt rá, gyönyörködött a kutyájában, és az sem volt mindegy, hogy ezt mások is megtették.

Ajnározták, simogatták, becézgették, sőt, egy alkalommal az utcán sétáltak, amikor az elegáns autó visszafordult az úton, megállt mellettük, s a sofőr kiszólt az ablakon: olyan szép ez a kis jószág, hogy muszáj volt közelebről is megnéznem.

Elvoltak.

A gondok akkor kezdődtek, amikor a kutyus „kamaszodni” kezdett. Testiekben is jócskán gyarapodott, sokat és gyorsan nőtt, s amikor sétálni mentek, már alig tudta a pórázt tartani, annyira húzta, olyan erővel rángatta.

Ismerős ismerősétől kapta az ötletet, na meg az oktató elérhetőségét, és egy gyors elhatározással három hétre beadta – a még mindig kölyök – kutyáját egy „bentlakásos ebneveldebe”.

Érkezésük után, a szakember azonnal megjegyezte: jaj, de szép kis állat vagy! És ez a jópofa bársony szív a hátadon! Na, ne félj, „nem fog fájni”, de egy kicsit megnevelünk, hogy ne húzz olyan erősen, és persze ne is ugrálj annyira, mint most.

Eltelt egy hét, azután a másodikba is beléptek, és ő – előérzete szerint – kevés hírt kapott a kutyája felől. Pedig két-három naponta rákérdezett az oktatóra: hogy van a kutya? Eszik, megszokta az idegen környezetet? Nem sír a gazdája után?

Általában röviden és tág időközökkel, de megnyugtatták. A kutyával nincs semmi baj, jól van.

Az oktató hölgy valóban elbírt a kutyával. Jól is bánt vele, már amennyire lehet egy neveletlen kis jószággal, akit mőresre kell tanítani, hogy a rossz szokásaival felhagyjon. Megkedvelte, ami abból is eredhetett, hogy még nem volt a keze alatt ilyen „fess” kis állat, bársony szívvvel a hátán...

Ezért is sokkolta a dolog, amikor, egy erdőközi sétájuk alkalmával, az égen feltűnt egy katonai helikopter, örült zajjal, szinte a fejük fölött berregett és csattogott, amitől a kutya előbb leblokkolt, majd ijedtében elkezdett rohanni az erdő felé.

Ilyen még sohasem fordult elő, hogy hiába kiabált utána, a kutya – az erős gépi zaj miatt – nem hallotta a hangját, és nemhogy nem állt meg, meg se fordult, s mint a puska lövés, vágódott be az erdő fái közé.

A helikopter „üldözte” a kutyát, egészen az erdőig felette szállt, majd amikor az állat eltűnt a sűrű bokrok között, a helikopter is felgyorsult, és egy szempillantás alatt elnyelte a levegőég.

Az oktató, miután látta eltűnni a kutyát, maga is szaladni kezdett a jó fél kilométerre lévő erdő irányába. Továbbra is szölgöngöcs, nevén nevezte, hívta a kis jószágot, miközben csörtetve haladt előre a bokrok, fák kusza szövevényes sűrűjében, taposva az erdő göröngyös, gázos földjét, kezével tépdésve az útját álló bozótot.

Vagy jó órán át kereste, kutatta a kutyát, de amint elhalt a gépmadár égből alászálló zaja, az erdőben minden nesz elült, csupán a madarak időnkénti csiripelése, csattogása, cserregése hallatszott. Csaholás, ugatás, válaszul a hívására, semmi.

Kétségbeesésében felhívta néhány ismerősét, barátját, jönnének oda, és segítenék keresni a rábízott kölyökkutyát.

Éjszakába nyúlóan, és még másnap is keresték, de nem találták meg...

Lassan bealkonyult.

Az erdőben rekedt kiskutya fejében ezer gondolat fordult meg, de visszatérően csak ezek a kérdések: hol vagyok, és miért nincs itt Gazdi? Vagy a Copfos, aki mindig parancsolgat? Mi ez a sötétség, ami idekint ért? Ki fog enni adni? Hol a fekhelyem? Miért nincs itt senki?! Mi mozog a bokorban, és ki ijeszti ezzel a cserregő hanggal?

Az esztelen rohanás az erdő közepébe vitte, ahol azelőtt még sohasem járt. Ismeretlen volt minden bokor, fa, és az állati hangok is megrémisztették. Eleinte orrát a száraz, gázos fűbe nyomva, szimatolva haladt előre, jobbra, balra szaladgált, majd amikor elfáradt, lehasalt egy bokor alá, hogy kilihegje magát. Máskor, ilyenkor – korábban Gazdi, utóbbi időben a Copfos – mindig megittaták, de most a szokásosnál is szomjasabbnak érezte magát.

Ugyan nem bántotta senki, de a leszálló est és a sötétség nemhogy megnyugtatták volna, csak még jobban megijesztették.

Nem tudta, hogy „elveszett”, de érezte, hogy ortalom nélkül maradt, és szívszorító érzés volt számára az emberi közelség hiánya.

Máskor, nyugodt körülmények között, de még a tévé zaja mellett is, azonnal el tudott aludni, most azonban nehezen szállt álom a szemére. Valahogy azért elszenderült...

Nem kipihenten, inkább valami erős, csörtető zajra ébredt. Ijedten talpra szökött, de végül semmi baja nem esett, csupán a nesz irányában látott elsuhanni egy nagy, barna testet.

Csak lassan világosodott, az erdő sűrű lombú fái felfogták a kelő nap fényét.

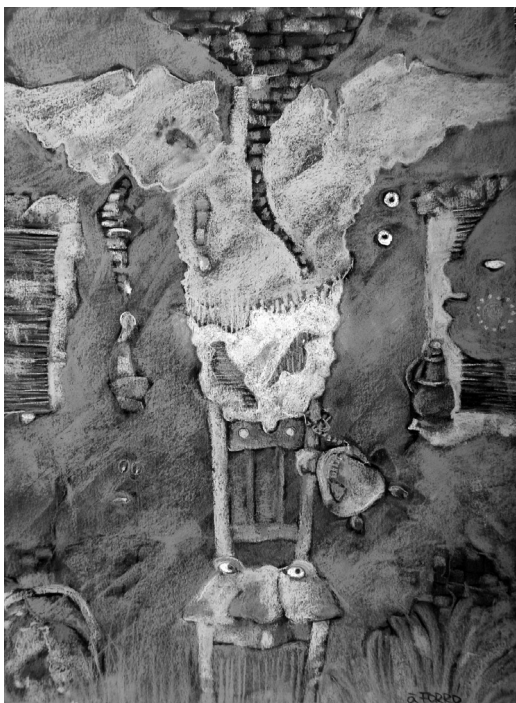
Élelem után kellett néznie. Ahogy bóklászott a sűrű, gázos avarban, keskeny földútra tévedt. Az ösvény mellett nagyobb tócsát talált, melynek sáros vizével a szomját oltotta.

Tovább szaglászott, amikor az egyik bokor tövéből furcsa zajt hallott. Odacsapott a mancsával, majd az orrát is odanyomta. Egy furcsa, síkos, csúszós bőrű jószágot szorított a földre, és addig ott tartotta, amíg az már nem mozgott. Akkor elkezdte enni.

Nem volt igazán jóízű, nem olyan, mint amit otthon szokott kapni, de megjárta. Legalább volt valami a gyomrában.

Amikor magasabbra emelkedett a nap, és melegedett a levegő, abbahagyta a céltalan járkálást. Leheveredett egy bokor alá, és elszundított.

Arra ébredt, hogy egy kíváncsi madár szállt a bokorra. Ott ugrált jó darabig, mint ha csak az ismeretlen rendeltetésű, hevenyészve összetakolt ágcsomó miatt tenné, más dolga nem akadna, s nem is akarna tovább repülni.

Egy darabig figyelte, de amikor az éhség erőt vett rajta, elindult portyázni.

Most egy kicsit már bűzölgő, megrágott madártetemre bukkant. Megette. Valamit muszáj volt ennie, nem volt szokva az éhezéshez.

Az éjszakát egy nagyobb sziklatömb takarásában töltötte. Szerencsére, nem volt hideg, sőt, a kissé lehűlt levegő miatt, még a szomszédját sem érezte annyira.

A következő nap céltudatosan indult élelmet keresni. Már nagyon éhes volt. Ahogy jobbra-balra ténfergett, orrával le-lenyomva a kőcos avarba, hirtelen meglátta a már ismerős, csörtető zajt hallotta, és ismét látta a nagy, barna testet, ami hol eltűnve, hol újra felbukkanva a bokrok között cikázott el, nem is olyan messze tőle.

Feléledt benne a vadászösztön, és nagy ugrásokkal a nyomába eredt. Sokáig futottak, ide-oda szökellve, mígnem egyszer csak véget ért az erdő, és kijutottak egy sík területre, ahol nem nőttek fák, viszont leveles-száras magas növények álltak rendezett sorokban, amerre csak a szem ellátott, sőt még azon túl is.

Ekkor már látta azt is, milyen állatot követett, mit vett üldözőbe. Nem ismerte, ilyenl még sohasem találkozott, de érezte, hogy nem fajtájából, és élelemnek tűnt. Már ha utoléri, és le tudja gyűrni.

Az üldözött állat váratlanul megtorpant, a levegőbe szagolt, mintha veszélyt szimatolt volna, amit ő is egyből megérezett, de ki akarta használni az alkalmat, az állat megtorpanását, és ráugrott. Ekkor hirtelen éles fájdalmat érzett a vékonyában, mintha megégették volna, és lehengeredett az éppen megragadott vadról.

Aztán a teste további részében is megégették, egyidejűleg éles csattanásokat, robbanásokat hallott. Elsötétült előtte minden...

A rapsic lassan odaballagott az elejtett özhöz és a kutyaéhoz. Az őz, bár csak söréttel lőtt rá, elpusztult, azonban a kutya még élt. A lövedék láthatóan nem okozott komoly sérülést, inkább csak megsebezte az állatot.

Ahogy lábával odébb görgette a lihegő, a soktól és sérüléstől magatehetetlen állatot, feltűnt neki a kutya természetes szépsége. A tökéletes arányú, izmos test, s nem utolsósorban hátán a bársonybarna, szív alakú folt.

Döntött, megtartja. Végül is, dupla „találat.” Az őzre már volt „vevője”, a maszek hentes, akinek megrendelésre nemegyszer vitt már lőtt vadat, a kutyát meg majd orvos barátja rendbe hozza. Aztán, ha az állat felépült, „megregulázza” egy kicsit. Jó segítője lehet még a jövőbeni portyákon...

A kutya gazdája eleinte sokat kesergett, siratta a kis jószágot, ami nem érte meg nála a felnőttkort.

Persze hibáztathatta volna a copfos kutyaoktató hölgyet, akire rábízta az ebet, de ő is tudta: a német vizslák nagy „szökdösők”, ráadásul az övét megijesztette a félelmetesen robajló géphang, s kivédhetetlen volt, amikor a helikopter bekergette az állatot az erdőbe.

Meg is hirdette, kerestette, a megtalálónak jutalmat ígért, de a kutya soha többé nem bukkant fel, nem látta senki...

A hónapokat évek követték, s a múlt idő úgy testiekben, mint lelkieken, megedzette a valamikori kölyökkutyát. Már nem szükkült ok nélkül, nem jutott eszébe unos-untalan a kedves hang, a filigrán női alak, a Gazdi.

De azért néha elmerengve nézett a távolba, s olyankor alig hallotta meg új gazdája hívó szavát. Még a tányérhoz se szaladt azonnal. Valami furcsa, régről ismert érzés kerítette hatalmába. Egy jó érzés, ami elhalványult ugyan, de a hiánya még mindig fáj...

A rapsicból családapa lett, gyereke született, volt már rendes állása, s a neje kifejezett kívánságára felhagyott az orvadászattal. Nehogy már tetten érvék, s szegényt hozzon a családra!

Úgy négy évvel a kutya megtalálása után, a család vendégségbe készült. Egy régi ismerős, a férj fiatalkori barátja hívta meg őket az otthonába. Boldogan igent mondtak, örültek a kirándulásnak beillő utazásnak, ami a gyerekek számára egy különleges élményt is tartogatott.

Vendéglátójuk ugyanis megígérte, elmennek a helyi vadasparkba, ahol apró, csíkos vadmalacokat láthatnak, s mellette még az újdonsült nevezetességeket, a néhány napja született, pettyes kis dámborjakat is megtekinthetik.

A vadaspark látogatását ebéd utánra tervezték. Enni egy közeli étterembe ültek be, ahol a szabadban választottak helyet, mert úgy a kutya is ott lehetett velük, nem kellett a bezárt autóban hagyni.

Már túl voltak a levesen, amikor két újabb, éhes vendég érkezett, akik tőlük nem messze foglaltak helyet.

Az újonnan jöttek türelmesen várakoztak a pincérre, ám egyszer csak a nő elkezdett izgatottan fészkelődni a helyén. Valamit sugdosott is a párjának, majd oda-odamutogatott a szomszédos asztal lábánál szundikálva heverő kutyára.

Azután, álmában fordult egyet a kutya, mire a nő felpattant, és hozzásietett. Az állat kinyitotta a szemét, beleszimatozott a levegőbe, és valami olyasmit érzett, amit már nagyon régen nem. Egy kellemes, ismerős szagot, Gazdi illatát, majd a simogató kezet, amit annyira hiányolt.

A hátán a barnabársony szív szinte lüktetni látszott, amikor a kutya lelkesen nyaldosni kezdte, szinte csókolta azt a kezet, ami annak idején elsőként ölelte magához gazdiként...

MUSZKA SÁNDOR

Szürkület

*Estéknént megtelt a konyha,
a pálinka szaga már a folyosón érzett.
Arcizmuk rángott, de nem beszéltek,
azok az erdélyi férfiak.*

Énekeink

I

*A gyerek a betonon térdel,
orrával egy lapot tart a falon,
az anyjára gondol, a nagymamájára,
ha elszaladok, ők is megvernek.*

*Nagy leszek, és nem fogok félni,
erős leszek majd, ismételteti,
verejtékcsepp szalad végig a homlokán,
orrából lassan csepegni kezd a vér.*

II

*Ha édesapám bejön,
magunkra hagynak,
levetkőzünk és bebújunk az ágyba.
Azt mondták, jobb, ha vele szokom meg.*

III

*A plafonra újabb nejlont szegeztek,
száraz szőnyeget a hálózsák alá,
nem hallja senki.*

A szilvafáról

*Mi árnyékban maradt
nem érik már be
zöld hernyók
bábok
fekete férgek
rágják a magról a fonnyadt aszott húst
s ha elengedi szárukat a mélység
füvek dajkálják
bujtatja hó jég
míg életük kihajt
s a kertész lemetszi.*

Idő

*Elhallgatnak hajnalban a fák,
megrázzák maguk a felriadt tornyok,
szétrebbernek a bálozó árnyak,
összébb húzza magát a dombhát.*

*Áll a bérce, a völgy felé kémlél,
belesápad a földút,
szél támad, vacog, szalad a hírrel,
az idő jár erre, a sebezhetetlen.*

Botanika

*Nem akarnak tudni rólunk a fák,
gyűjtsátok rájuk az erdőt,
– madaraik sem jobbakk semmivel –
nevetnek rajtunk.*

FAZAKAS ATTILA

ragyogás

én még élek erre gondolok
sokszor ha élők között
eszembe jutnak a holtak
meg mindazok amik mulandóak
állok a dombtetőn szemben
a tömérdek barokk éggel
s nem vagyok meghatódva –

ragyogó gyermekek fürdenek hangoskodva
férfiak nők és lihegő kutyák
fejemre forró nyári nap tűz
mindazok kik (csak?) a boldog
pillanatot tudják
lángol a test ezen a kopár helyen
mintha állnék magam is fenn
távoli Tábor-hegyen
azt mondják legjobb vásár ez
többet vesz vissza mint amennyit megmutat
kezemben por van s számban
szilánkos ige – az elvérzett ostya
egyetlenegy Kosztolányi-mondat

meghosszabbított bálvány

azt mondják
mindez
már a teremtés
utáni salakanyagból készült

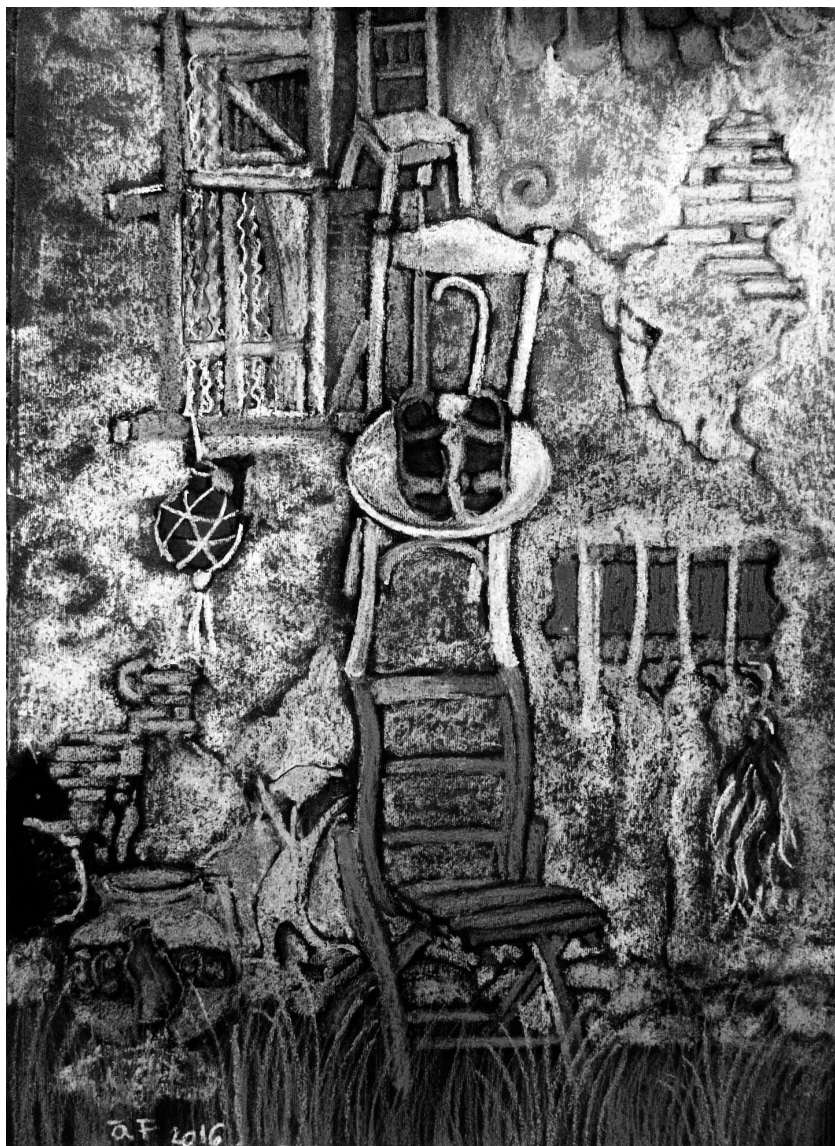
azért
sír
visít
könyörög
esedezik
reszket
és vágyakozik
folyton folyvást

azért
vak és süket
miként a lárva
és tör megannyi
eszközzel
esetlenül magasra
vagy fennebb
a napvilágra

önmaga halálát ezért féli
és követeli könnyű
szívvel a másokét

ezért fürdik meg mindig
fejtetőig a bűnben
és törölközik végig
aztán felfrissülve a jóssággal
ezért lett
önmaga
istene
meghosszabbított
bálvány akit
titokban
imád

azt mondják
neked kell
magadnál jobban
szeretned őt
és megválthatja sorsát

odaát
egyetlenegy imád

fekvő
lebegő
néma

magzat

és ha nincs tánc
járás van
bicegés van
vagy toporgás
nehézkés lépések
van megállás

riadt tekintet
mely hol az eget
hol a földi dolgokat
féli
keresgélései a
mozdulatoknak

lefekvés
megpihenés
félrehúzódás
menekvés
menedék
van
ha nincs tánc

át-
engedés
kilazuló izmok

befe
pulzáló
test

miként egy magzat

ösvény

azt mondtad
olyan az erdő
akár egy forró katedrális
és susogtak benne a
nyurga bükkök
és megdermedt
halott öreg tölgyek
tartották elszáradt ujjvégeiken
a felhőket s a szabadon áramló eget –

madarak csivitték tele zajosan
éltették énekükkel
kikkel Isten szegénykéje
értene most jól szót
ahogyan farkassal medvével
megriadt gyíkokkal őzekkel is tán
és a fák magasba menekvő
boldog testeit
az erdő dús templomhajóját
míg csodáltam
az este egy halkán mormoló
nehéz imával
susogó zöld szárnyaikat
lassan körbeölelte már

BAKK ÁGNES

Minden szerelmi kapcsolat kezdete egy thriller

A „*Felkészülésre...*”, csak ennyit mondtam a mozi jegypénztárában Horvát Lili legújabb filmjének vetítésére érkezvén – resteltem, de nehezen tudtam addig észben tartani ezt az elringató címet. Nem meglepetésre vagy csavaros történetre, hanem egy másfél órás szemet gyönyörködtető csodára vártam, amely Budapestet talán egy titokzatos városként mutatja be, ahol a szerelmi csalódás és a játékoság egymás mellett él. Ekként harangozták be az előzetes kritikák, a külföldi sikerek, és emiatt éreztem egy finom feszültséget magamban, mielőtt elkezdődött volna a film – így készültem fel én lelkileg. A *Felkészülés meghatározatlan ideig tartó együttlétre* eredetileg Halász Péter egyik performanszának volt a címe, amelyet a filmrendező (amint egy korábbi interjúban elmondta) már rég felírt magának azzal a céllal, hogy egyszer felhasználja. De ebben az esetben nem azért adta ezt a címet, mert a film performanszot idéz vagy akár improvizatív elemekkel lenne tűzdelve, hanem hogy már előre jelezze a film végét; csak éppen azt nem határozza meg, hogy az együtt töltött idő kire vagy kire fog vonatkozni. Az alkotás jól megkomponált, minden szempontból a nézői várakozás feszültségére építő mechanizmusokkal operál, csak azért, hogy a végén ránk essen teljes súlyával és keserédes mivoltával a szerelem.

Horvát Lili filmje Víz Márta majd' negyvenéves idegsebész (Stork Natasa) Amerikából történő hazatérésének történetét mutatja be. Az orvosnő egy sokat ígérő romantikus szerelem miatt mond le hirtelen New Jerseybeli állásáról, valamint ígéretes karrierjéről, és Budapestre költözik. Viszont az egy hónappal korábban pontosan rögzített randevűn hiába várja szerelmét a Szabadság híd pesti hídfőjénél. Pedig amikor a férfival egy amerikai orvosi konferencián megismerkedtek, egyből meg is beszélték a folytatást, csak épp romantikus okokból inkább nem cserélték telefonszámot. Ekkor Márta egy üldözési folyamatba kezd, hogy felkutassa szerelmét tárgyat, Drexler János idegsebészt (Bodó Viktor). Nem kell sokáig keresnie, mert az orvosi egyetem parkolójában viszontláthat-

ja, viszont a férfi nem ismeri meg. Ennek ellenére a doktornő úgy dönt, nem tér vissza Amerikába, hanem egy pesti kórházban vállal állást, bár túlképzettsége miatt nem tud beilleszkedni. Kibérel egy rossz állapotban levő lakást, csak mert kicsit ráláthat a Szabadság hídra. Eközben egyre többször találkozik Drexlerrel, aki hol a műtétjén felügyel, hol a könyvbemutatóján beszélget Mártával. Mivel a történetet a doktornő szemszögéből látjuk, ezért a néző sem tudja mindig eldönteni – mint ahogy Márta sem –, hogy a találkozások mikor valósak és mikor csak kitaláltak. Játékos és szenvedélyes szerelmük mintha újra kibomlana, de sokszor a plasztikusan kibontott jelenetek után sem lehet feltétlenül tudni, hogy valós-e ez a szerelem vagy egy mániákus képzelgése. A jelek kétségesek, és a főszereplőt is már-már az örületbe kergetik; ettől pedig thrillerjellegűvé válik a film: a feszült várakoztatás, a főszereplő fenyegetettségérzése és a képzelet lehetséges csapdái a nézőt is megborzongatják. Ugyanakkor a személyes nézőpont miatt is megállapítható, hogy az alkotás nem egy romantikus szerelmi film.

Drexler Jánosban egy érzelmeiben bizonytalan férfit látunk, aki úgymond saját magát is próbálja óvni a már-már kamaszos szerelmi nőtől. A nő szerelme is érthető, hiszen sokáig nem talált senkit, akivel el tudta volna képzelni életét, és most úgy érezte, hogy végre a sors megadta neki azt, akire vágyott, ezért pedig hajlandó nagy áldozatokat hozni. Klasszikus történet. Márta eközben próbálja felfedezni az igazságot, szerelmi érzéseit kívülről elemzi és időnként saját memóriája tévedésének szeretné az egészet betudni, de a kézzelfogható emlékek, fotók látszólag ellentmondanak ennek. Szinte betegesen csak Drexler után nyomoz, annak kiskorában készült énekes videóját is rengetegszer megnézi. Napközben pedig magányosan gyógyít: egyik páciensének fia el is kezd udvarolni neki, kamaszos stílusban, nyomulósan. Vilmányi Benett alakításában a fiatal hősszerelmes alakja teljesen nevetségessé válik, a kevésbé megismerhető, mackós „ellenféllel” szemben is. Érthető Márta választása, még

ha a poklot is választja. Saját sötét oldalait járja meg, várakozásaiban, be nem teljesült reményeiben, autós követéseiben, mikor szerelme tárgyának magánéletét próbálja felfedni, miközben a taxisnak azt hazudja, hogy a férjét követik – ezt is beképzeli vagy csak megnyugtatóképpen mondja?

Stork Natasa főszereplőként mehökkent: inkább hidegségről, kevés érzelmi hullámról árulkodik a tekintete, a rétegzettség, a finom átmenetek kevéssé érzékelhetőek alakításán. Nehéz róla a filmbeli negyvenhez közeledő idegsebészt elképzelni, inkább fiatal medikának tűnik, akire talán nem bízánk még az életünket. Viszont az alakításában rejülő ellentmondás miatt a pszichiáternél tett látogatásai mintha értelmet nyernének: mi is őt keressük, ő is magát keresi és öngigazolást arra, hogy a kedvese valós, és volt kiért az addig felépített ígéretes karriert maga után hagyni és egy kelet-európai kórházi környezetre váltani. A szerepéből adódó szenvedély és az arcán alig látszó érzelmei ellentmondása teszi igazán érzékeny karakterré Mártát – kicsit megidézve Enyedi Ildikó *Testről és lélekről* című filmjének főszereplőjét is, akit Borbély Alexandra alakított. Viszont a férfi már korántsem ilyen légies és kétértelmű, pedig látszólag teljesen ártatlanul szövögeti a szerelmi szálát az orvosnóval. Bodó Viktor alakításában egy határozott, kicsit túl férfias, de már házsnak induló karakteres „vágy tárgyat” látunk – első látásra megértjük, hogy miért vonzó, de jobban megfigyelve családi hátteret gyanítunk nála.

Az operatóri munka a szerelmes lélek belső háttéréként ábrázolja Budapestet; az esős utak, budai kacskaringós utcák, a Szabadság híd nosztalgikus képei egy ismert, de elringató panorámát adnak a magyar fővárosról: aki ismeri, az rácsodálkozik, aki pedig nem, idevágódik. A 35 mm-es filmről vetített alkotás színvilága a megnyugtató, emlékszerű és kémfilmjellegű képek hangulatát sugározza. A budapesti utcaképek alapján megalkotott mentális térképünk referenciaként ellensúlyozza a kiszámíthatatlan tetteket: Márta hol reménytelenül várja, hol pedig meglepődik a férfi megjelenésén. Nem tiszta szerelem ez, hanem kínzó várakozások, testi élvezetek és gyötrődő gondolatok összefonódása. Nem is tudjuk, hogy ez valóban szerelem vagy a kényszeresség agyszüleménye – igazi thrillerérzés. Kérdés, hogy a főszereplő megöli-e magában ezt a szerelmet és általa önmagát, vagy csak várakozik a sorsára, és arra, hogy a másik is megszeresse, úgy, ahogy ő szeretné. A sötét szobában elhangzó belső monológok, vallo-mások és szerelmes szorítások pedig újabb borzongató várakozást keltenek. Majd mindez elmúlik, és marad a szerelem érzésének maradéka, beláthatatlan ideig.

Felkészülés meghatározatlan ideig tartó együttlétre, színes magyar film, 95 perc, 2020. **Rendező és forgatókönyvíró:** Horvát Lili. **Zene:** Keresztes Gábor. **Operatőr:** Maly Róbert. **Vágó:** Szalai Károly. **Szereplők:** Stork Natasa, Bodó Viktor, Vilmányi Benett, Nagy Zsolt, Lukáts Andor, Tóth Péter.

Valóságjáték, játékvalóság

Egy *Hamlet* mindig jelentős előadásnak készül, ilyen fajsúlyú és „klasszikusságszintű” drámánál ez bele van kódolva a választásba. De közben ezek a több száz éves, végig a kánonban maradó színpadi szövegek túl is terhelődnek. Rengeteg jelentésréteget feltártak és hozzáadtak az idők során, nagyon sok paradigmátikus előadás született, sok szövegrész automatizálódott, elhasználódott. A nagyváradiak friss *Hamletje* (a Gyulai Várszínházzal közös produkció) regionálisan mindenképp lehet jelentős, és nem is tobzódik a kiüresedett *Hamlet*-sémákban, de nem mond, nem mutat radikálisan új dolgokat sem.

A *Hamlet* esetében (Shakespeare esetében általában) mindig fontos a szöveg. Egy avított fordítás, egy széteső dramaturgi munka ki tudja húzni egy előadás alól a szönyeget, egy erős, tiszta, jó szöveg pedig élvezhetővé tud tenni gyengébb rendezéseket is. A váradi *Hamlet* legerősebb rétege éppen a szöveg. A műsorfüzet tartalmából arra lehet következtetni, hogy a munkafolyamat során különös hangsúlyt fektettek a szövegre, hardcore filológiai kérdések is előkerülnek, és rövid interjú is olvasható Nádasdy Ádámmal, az ő fordításával dolgozott ugyanis Telihay Péter rendező (aki maga is dramaturg...). Nádasdy itt arra a kérdésre, hogy mi jelenti a legnagyobb kihívást a fordító számára, így válaszol: „Hogy ne legyen unalmas a szöveg.” Nem az, az előadás pedig fenntartja, működteti és értelmezi ezt a kitűnő szöveget. Ez két kérdést is maga után von. Az egyik, hogy nem válik-e anakronisztikus módon szövegillusztrációvá az előadás. (Nem.) A másik, hogy Telihay víziója van-e annyira erős, hogy kitágítsa a szöveg értelmezési mezőjét. Hogy ne legyen unalmas, ahogy Nádasdy mondja, hogy kellően friss-e ahhoz, hogy „az érdeklődést fenn tudjuk tartani, akkor is, ha a szereplő filozófál vagy hosszas hasonlatokban fejezi ki magát”.

THEÁTRUM

Hamlet a drámairodalom első modern hőse, szokták mondani: önmagában, a pszichéjében zajlik a központi konfliktus. Ennek ellenére, mivel ő a dráma rendszerének meghatározója, ha nem is kétdimenziós figura, de a színpadi/filmes értelmezésekben gyakran etikai etalonná válik. Sebestyén Hunor *Hamletje* mindenképp túllép ezen. Nem feltétlenül szerethető, nem híz magával, hogy azonosuljunk vele. Egzaltált és obszesszív, őrlődése felpörgetett énkeresés. Az előadás nem próbálja meg véka alá rejteni *Hamlet* nőfóbiáját, így könnyen lehetett volna belőle egy paranoid hisztérikus in-cel, de a rendezés sajnos nem jut el ideig,

nem megy tovább ezen az úton. Pedig ez a fajta toxikus maskulinitás és maskulin sértődöttség (ami benne van azért ebben a váradi *Hamlet*-figurában, ha nincs is kibontva) nagyon is kortárs probléma. Így azonban csak felvillan ez az értelmezési keret, amiben a címszereplő kapcsolatának dinamikáját bizony meghatározza ez a szorongás. Sebestyén alakítása komplex, rengeteg energiával ruházza fel ezt az amúgy depressziós karaktert, de kellően érzékeny is ahhoz, hogy tettei és a mögötük álló motivációk értelmet nyerjenek, cselekvése ne legyen esetleges, véletlenszerű csapongás.

Ophélia sem az a passzív vagy passzív-agresszív, távolian szűzies figura Trabalka Cecília alakításában. Egy dj-pult mögül, billentyűkön játszva, énekelve figyel, sőt aktívan is irányítgatja a játék/táncféren történő mozgásokat. (Az élőzene amúgy itt is, most is jót tesz az előadásnak, a színészek révén a hangszerek kellékké is válnak, ezáltal az auditív világ is közvetlenebbül, szerveesebben illeszkedik az előadás egészébe. Főként azon a ponton ér nagyon szépen össze minden, mikor a szöveg maga is behozza a furulyát – itt szaxofon, amire a mostanában épp erős jelképpé vált piros-fehér elkerítő szalagkordon egy foszlányát kötötték. Ez a piros-fehér szalag több díszletelemen is felbukkan amúgy.) Trabalka Ophéliája jelen van a történetekben, csak épp nem jut szóhoz-szerephez bennük, mert sem *Hamlet*, sem mások nem vonják be. Megbontja a ráosztott női szerepet, ahogyan a színész is megbontja a falsul feminizált Ophélia-képet, de végig a játéktér – és a szüzsé – perifériáján marad. Örülte pedig nem tűnik kevésbé eljátszottnak, mint *Hamlet*.

Az előadás látványát a játéktér menynyezete, egy felfelé nyitásszerűen mozgatható óriási tükör határozza meg. A tükör leitmotif, az óriási tükörmennyezet mellett hol kellékként (kisebb tükör), hol szövegkulisszaként tereli a értelmezést, de a metaforát nem bontják annyira ki, hogy kilépjen a túlkoptatott közhelyből. A tükörplafonnal szemben a talaj szintén egyre tükörszerűbbé válik, ahogy az idő előrehaladtával egyre inkább szétfolyik rajta az előbb csak a színpad egy árok-sávjában lévő víz, amibe a játszóknak be-

lépnek, tocsognak, elviszik a talpukon a nézőtérig. A sok tükör elkezdi egymásba tükröződni (bár ez vizuálisan nem explicit), a valóság elvesz az optikai káoszban. A színház-a-színházban eszközeinek talán leghíresebb alkalmazása ebben a darabban van, a színészt játszó színész pedig ebben a produkcióban már a legelején megjelenik. A darab derekán aztán a színészmesterségről szóló monológ különösen hangsúlyossá válik, ahogyan az egész szereplőgárda szemben van a közönséggel, kinyitva, felfüggesztve a negyedik falat. Tükrök tükröznek, színészek eljátsszák, hogy a színház nem is színház, hanem valóság vagy fordítva.

A jelmezek és díszletelemek jellemzően a múlt század végi vagy ezredfordulós színházi paradigmába illeszkednek, ahogyan tulajdonképpen maga a produkció is. Történetiségen kívüli ruházatok, könnyű, lebegő műszálak, az adott szereplő státusára vagy funkciójára való jelszerű utalások. Nem visszafogott a látvány, nem információszegény, de mértéktartó, nem akar mellbevágni, lesokkolni. Ugyanakkor, épp emiatt, ironikus is. Ikonikus szerintem ebből a szempontból a focilabda, amit *Hamlet* itt koponya gyanánt a tenyerében tart. A gesztus maga *Hamlet* popkulturális képe, amit mindenki ismer, a labda-koponya az önironikus jel.

A váradi *Hamlet* nem egy friss, formakereső, nem egy merész vagy forradalmi előadás. A közép-európai mainstream színházi nyelvet és esztétikát használja érdekesen és jól, de ez az esztétika kezd már megkopni. A szöveget exponáló, élővé tévő, korrekt produkció, amit érdemes megnézni. Elég fajsúlyos és rétegzett előadás ahhoz, hogy bemutatója méltó megünneplése lehetett a Szigligeti Színház százhusz éves fennállásának.

Szigligeti Színház, Nagyvárad. William Shakespeare: *Hamlet*. **Rendező:** Telihay Péter. **Szereplők:** Sebestyén Hunor, Dimény Levente, Tóth Tünde, Kardos M. Róbert, Szabó Eduárd, Hunyadi István, Kocsis Gyula, Szotyori József, Gajai Ágnes, Kiss Tamás, Tóth Ádám, Dombi Dávid, Trabalka Cecília. **Díszlettervező:** Horváth Jenny. **Jelmeztervező:** Florina Bellinda Vasilatos. **Koreográfus:** Lőrinc Katalin. **Zenei vezető:** Trabalka Cecília.

Hogyan vág vissza az irodalom?

Kiknek szól ez a könyv? – teszi fel a kérdést Nényei Pál *Az irodalom visszavág* első kötetének előszavában, s ha megnézzük a háromkötetesre sikeredett irodalomtörténet öndefiníciós kísérleteit, Nényei kérdésfeltevése indokoltnak tűnhet. Nényei olyan irodalomtörténet megírására vállalkozott, amely elsősorban a fiatalokat célozta meg – s ebből ered a könyv minden erénye és hibája is. A háromkötetes irodalomtörténet legnagyobb pozitívuma, s ezt szögezzük le mindjárt az elején, hogy épp a fiatal olvasókra való odafigyelés miatt könnyebben befogadható, „mókás irodalomtörténet” (II. 19.) tart a kezében az olvasó, ez azonban nem válik lebutított, zanzásított változattá. „Így aztán egyre nehezebb lesz áttekinteni az egészet... Én viszont az egészet akarom megírni. Az irodalom történetét” (II. 24.), írja Nényei, aki az irodalmi problémaköröket igyekszik azok teljes valóságában megéleveníteni, feltárni azok kontextusait.

Az előszóban sarkított példákon keresztül szólítat meg az elképzelt olvasók két véglete: a jótanuló, illetve a rossztanuló. Ironikusán, görbe tükröt tartva példázza így Nényei az irodalommal szembeni átlagos viszonyulásmódokat, és egyben azt is eléri, hogy minden olvasótípus megszólítva érezze magát. Érdekes hát Nényei könyvét afelől közelíteni, ami valójában szeretne lenni: irodalomtörténet a fiatal generációnak. Egyértelműen elhatárolja magát a lexikonszerű megoldásoktól, nem ebbe az irodalomtörténet-konceptióba szeretne beférközni, meglehetősen erőteljesen vélekedik például a világirodalmi lexikonokról:

„De ha te megelégszel a magolással, ha valami nem tetszik, akkor olvasd tovább ehelyett a könyv helyett a Világirodalmi lexikont. Abban aztán nem fog senki traktálni olyan kérdésekkel, hogy mi a hit. Ott csak a »tananyag« van.” (II. 57.)

kritika

A lexikonszerűséget egyébként Nényei azáltal kerüli el, hogy nem írja tovább azt az irodalomtörténeti narratívát, amely néhány kanonikus szerző és annak műve mentén követi végig pontszerűen az irodalom alakulását. Nem szerzők életrajzának egymásutánosságába szerveződik az irodalom története, hanem képek, toposzok, problémakörök alakulása mentén, ezáltal olyan narratív struktúrát nyújt, amely pótolja a mindig felfeslő réseket, hézagokat. Annak ellenére, hogy alternatív irodalomtörténetet ajánl, nem lép fel a kizárólagosság igényével, nem szándéka helyettesíteni a szakirodalmi ismereteket. A három kötetet ajánlatos a saját maga által kitűzött céljain belül olvasni és értelmezni, s nem szerencsés olyasmint számon kérni rajta, amire eleve nem is vállalkozott. Legerősebb motivációjaként az olvasás aktusának, az irodalom vizsgálatának, a kutatómunkának és a jelentésrtegek boncolgatásának népszerűsítése rajzolódik ki. Mindemellett Nényei nem tagadja a közte és célközönsége között tátonzó generációs szakadékot, még ha helyenként fászsztóan jópofáskodónak is tűnik, de ezekre a helyzetekre szinte kivétel nélkül reflektál: „Úúú, ez nagyon menő és nagyon klassz és szexi! – örvendezik a jótanuló olyan szavakkal,

amelyekről a felnőttek azt gondolják, hogy fiatalosak” (II. 8.).

Habár a kötetek narrátora minduntalan írói szerepkörben szólal meg, letagadhatatlanul ott húzódik mögötte a tanári identitás is, annak minden tapasztalatával, nyitottságával, érzékenységgel, amitől egy tanár jó tanár lesz. Ez a kettősség mindhárom kötetben végigvonul, s ha folyamatában olvassuk a köteteket, láthatóvá válik, amikor az egyes fejezetek között fellélegző, az egyes fejezetekhez visszacsatoló, szüneteket tartó elbeszélő kiszól képzelte olvasóihoz – ez azonban nem mindig hat természetesen. Ott érződik a leginkább egy nagyon finom elegye az írói és a tanári ének, amikor mindenki számára befogadható és szórakoztató párhuzamokat von a korszakok közé.

A szerző által teremtett karakterek olykor váratlanul vágnak közbe, kérdeznek, hozzászólnak, vagy éppen hevesen ellenkeznek és unalomra panaszkodnak. Szükségszerűségük vitathatatlan, egyrészt érzékletesen szemléltetik azt, ami egy átlagos magyarórán bármikor előfordulhat, másrészt az olvasóban felmerülő kérdéseknek is hangot adnak. A felszólalások gyakoriságával kapcsolatban a szerző teljes mértékben megtalálja az egyensúlyt, szemben az elbeszélő és a diákok között kieleződő, végtelenségig nyújtott és már eltűzött párbeszédekkel, amit alkalmadtán heves indulatokkal átított felkiáltásokkal zár le az elbeszélő: „Mondj, amit akarsz. Legyőztelek” (II. 381). Ennél több azonban sajnos nem rejlik a karakterekben, olykor mintha felfedezhető lenne mindkét figura részéről a jellemfejlődés: a rossz tanuló néha magával ragadja az irodalom, a jótanuló pedig kezdi belátni, a tárgyi tudás nem minden, azonban ezeket a jeleneteket idő előtt mindig elvágja az író. Bár ez betudható lehet annak a ténynek is, hogy a harmadik kötetel korántsem érne véget *Az irodalom visszavág*.

Nényei Pál a könnyed és a szórakoztató stílusa ellenére olyan összetett témákat dolgoz fel, amelyek sok esetben még az iskolai tanórákból is kimaradnak. Amikor olyan nagy kérdéskörökbe ütközik, hogy hogyan is lehetne a mitikus, illetve a biblikus világképeket összeegyeztetni a mai felfogásokkal, nem hátrál meg, érzékenyen közelít az esetleg nehezebben befogadható vagy megosztó témákhoz. Az író nem törekszik a végső igazság kimondására, nem próbál meg erőteljes értékítéleteket nyilvánítani, például nem teremt alá-fölé rendeltségi viszonyt a tudományos és mitológikus világkép között: „Van-e otthonosabb hely annál, mint amit mi magunk építettünk? A tudomány tud ennél többet? Vagy: nem ugyanezt teszi a tudomány is?” (I. 24.) Nényei az olyan komoly kérdéseket is, mint például, hogy mi a hit vagy mitől lehet modern a Biblia, nagyon sajátos párhuzamokkal oldja fel.

A kötetnek egyik legnagyobb erőssége a szerző által megteremtett – olykor akár meredeknek, szokatlannak ható – párhuzamokban rejlik. Egyértelműen érezhető, hogy ezek által találja meg a vágyott közös hangot a fiatalabb generációval. Az a mód, ahogy néha már-már görcsösen igyekszik minden irodalmi kérdéskört aktualizálni, szintén gördülékennyé teszi a masszív hármas kötetegységet, az irodalom vizsgálatával való megbarátkozásnak ugyanis, úgy véljük, jó előszobája lehet egy isaurás, trónokharcás, vagy Jézus és Sztálin közt analógiát teremtő párhuzam. A beavatástörténet felől megközelített Odüsszeusz és Hófehérke

alakjának egymás mellé helyezése, valamint az alma szimbóluma felől tanulmányozott Parisz, Hófehérke és Éva csak töredékei azon példákban, ahol a szerző újszerű és releváns kapcsolódási pontokat talál. A szavak jelentésének változékonyságát Lázár Ervin Dömdömjének karakterén keresztül érzékelteti, a nyelv teremtő erejéhez pedig egyszerre képes kapcsolni akár a pletyka működési mechanizmusát vagy az ismert bibliai sort is: *Legyen világosság!* A mindenki számára közeli tapasztalatokat stabil alapként hozza játékba, hogy ezekre később eredményesen építhessen. Az általános emberi tapasztalatok taglalását közhelyesnek is érzékelhetnénk, de párhuzamainak ereje épp ebben rejlik. Az, ami közheles, az ismert is, ahhoz mindannyian tudunk kapcsolódni, az általánostól az elvont vagy ismeretlen felé haladás remek fogódzókat nyújt az olvasó számára.

A párhuzamok mögött a szerzői attitűd milyensége a leglényegesebb, hiszen a régi irodalmi szövegeket a távolság ellenére sem eltávolítja, nem egy kellemetlen, de szükséges alapnak tartja, hanem az irodalomról annak kontinuitásában beszél. Így egy olyan narratívát alkot, amely képes az egyes ókori szövegeket, szerzőket, problémaköröket önmagukban és önmagukért vizsgálni, azok fő kérdéseit nem mai irodalmi kérdések előzményeiként tekinteni, hanem bizonyos szempontból máig aktuálisokként. Nényei hangsúlyozza: az irodalom voltaképpen úgy vág vissza, hogy az olvasó komfortzónáján kívül kezdődik. Ennek az irodalomkonceptciónak a legfontosabb tézise, hogy ókori, középkori vagy akár kortárs szövegek egyaránt képesek az azonosulás kiváltására, a stabilnak hitt identitás kimozdításra, az elbizonytalanításra: „A matematika biztonságot nyújt. A bölcsészet a bizonytalanba taszít, önmagaddal való találkozásra és szembesülésre kényszerít.” (I. 169.)

Nényei Pál: *Az irodalom visszavág 1. – Léda tojásaitól az AranySzamárig*, Tilos az Á Könyvek, Debrecen, 2015; Nényei Pál: *Az irodalom visszavág 2. – A Parádicsomkertől a Pokol kapujáig*, Tilos az Á Könyvek, Debrecen, 2016; Nényei Pál: *Az irodalom visszavág 3. – A hit fényétől az ész világosságáig*, Tilos az Á Könyvek, Debrecen, 2019.

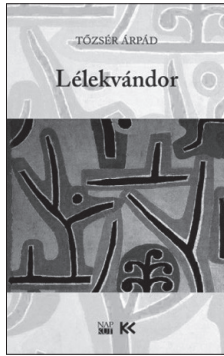
„Versed felér a Koponyahegy tetejére?”

Tözsér Árpád: *Lélekvándor*. Katalina Művészeti Alapítvány – Napkút Kiadó, Budapest, 2019.

Tözsér Árpád *Lélekvándor* című kötetének verseiről pedáns recenziót írni nehéz feladat. Nem azért, mert a versek úgymond nehéz, veretes szövegek, nem a súlyos műveltséganyag okán, amelyet hordoz a kötet, hanem mert a versek mindegyike olyan mélységeket nyit meg, hogy egy-egy külön tanulmányt érdemelnének. De mivel gondolkodni muszáj róluk, ezért a címadó lélekvándor motívumot emeltem ki, amiben az értelmezés horgonya megkapaszkodhat.

A lélekvándor a kötetnek mindjárt nyitó versét jelentő motívuma is egyben. Püthagorasz lélekvándorlása valamilyen formában a teljes kötetten végigvonul. Mítoszok, ősi alaptörténetek, görög és római ókor, a világirodalom emblematisz művei vándorolnak egyik korból (versből) a másikba. A múltból a jelenbe. Majd a jelenből egy újabb múltba. Mert oda-vissza járás van múlt és jelen között. Hatalmas robbanótöltetük van ezeknek a megidézéseknek, ugyanis már csak maga egy-egy név kimondása egy teljes történetet indít el az olvasóban. Ha azt mondom például, hogy Odüsszeusz, nem tudunk nem gondolni az *Odüsszeia* bonyodalmaira. A neveknek eme működése hatványozott erővel hat akkor, ha ezeket az alaptörténeteket kiragadjuk eredeti korukból, kontextusukból, és tesszem azt, a mai, modern korunkba helyezzük. Ilyenkor már a mai korról lehet általuk elmondani valami fontosat. Előfordul, hogy ezútra van a múlt és a jelen között, a jelen csak kitérés, betoldás, mint történik ez a *Iuvenalis a Domitianus-kor műveltségéről* című versben. Amíg Euripidész *Corinthus* megvesztegette, „ma az író meg sem vesztegetik már. /Vesztek bár: immár neve is kivesztett a fejekből!” (Kiemelés: T.Á.)

Más versekben kulturális allúziók tartják fenn a versgondolatot, a múlt és a jelen egymásba tűnik. „Kr. u. /2017-et írunk. Advent van, a karácsonyi várakozás ideje: Ádám s Éva gyertyája a koszorún már ég, panel-/barlangja-

ink plafonján az árnyak: sziklaarcok, időn-/ként átrendeződnek” (*Világadvent*). „Európa ágáról töppedt mítoszok csüngnek” – mondja a *Hadrianus falánál* című versben. Benne van a kétely: vajon ezek a „túlérlett, hullni kész történetek” – mondanak még valamit a mai kor emberének?

A mítoszok közül is a kezdet, az eredet, az ősbűn, őskiüzetés, a történelem kezdete érdeklí talán leginkább a beszélőt. Egzisztenciális élmény is mindez. A lírai én halál előtti egyedülléte az első ember egyedülvalósága (*Beteljesedés*). Emblematisz a Miltonról és lányáról szóló hosszúvers, amelyben a költő *Az elvesztett paradicsomot* lányának mondja tollba, eközben a versben egy keretes történet is kibontakozik (*Deborah avagy az Éden szíve*).

A versek beszélőjének nincsenek illúziói korunkról, nem szédíti el a technika száguldása. „Óceánt köpülni indultam egykor./szőrfőzők most a net hullámain:/hátha csak kör zárul, s jön új gyerekkor?! – /Holt vizeken istenek árnya ing” – olvassuk a *Kis Testamentum* című versben. Azonban nehogy azt higgyük, hogy a pesszimizmus az uralkodó hangnem a versekben. És különben is, a pesszimizista hangért a műves, csiszolt forma kárpótol. Virtuóz formagazdagságú kötetet tart a kezében az olvasó, a klasszikus, letisztult verseléstől, a prózaversen át a játékos, csengő-bongó rímelésű humoros versekig. A vers kapaszkodó, menedék, csak azért is. Teremtő ige. „Versed fölér a Koponyahegy tetejére a/jelentés keresztjéhez: beteljesedik” (*Beteljesedés*).

Az egykeségből a testvériség érzülete felé

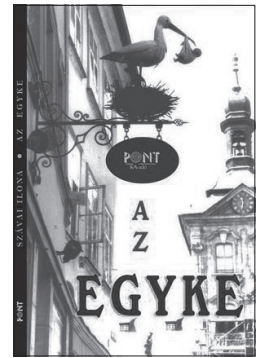
Szávai Ilona: *Az egyke*. Pont Kiadó, Budapest, 2017.

Csak egyetérteni tudunk a kötet alapgondolatával, miszerint az egyke problémája a „legszemélyesebb globális közügy”, mindenki találkozik vele, de nincs róla kialakult beszédmód, ahogy a szerző, Szávai Ilona fogalmaz, nincs elkülönült „saját tudományos területe”.

A könyv viszont maga sem annyira a tudományos beszédmód talaján mozog. Írói szemelvények, személyes vallomások, esszészerű értekezések gyűjteménye. Ez a gondolkodó, több szempontból kérdéseket felvető alapállás a könyv legfontosabb erénye. A személyes szerzői vallomások az aktuális világpolitikai helyzet szélesebb távlatba helyezi, arról nem is beszélve, hogy a magyarországi egykezés történetét is felvillantja a kötet.

Gülszöveg

A könyv utolsó, kilencedik fejezeteként a mai magyar gyerekek jövőképét faggatva egy önálló kutatás is kirajzolódik. Véleményem szerint ez az utolsó fejezet akár el is maradhatott volna, egységesebb lett volna a kötet nélküle. Különben is, a 2008-as pénzügyi válságról, még a felnőttek számára is egy meglehetősen megfoghatatlan kérdéssről faggatni gyerekeket/kiskamaszokat, nem tudom,

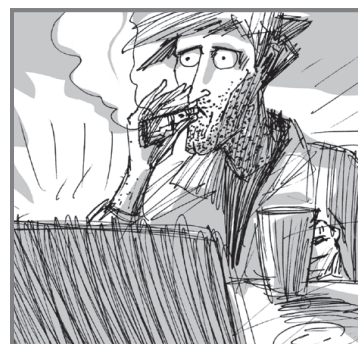

mennyire hatékony. Arról nem is beszélve, hogy ha ez az egyke kérdéséhez akar valamiképpen kapcsolódni, meglehetősen távoli; jobb lett volna, ha közvetlenül az egykeség problémájáról szólnak volna ezek a kérdőívek. Még akkor is, ha – ahogy a könyvben olvashatjuk – a válaszok mögött kereshető, megsejthető az egyke-jelenség jövője. Különösen a nyugdíj mintájára elképzelt „felnövekedési díj” kitalációját látom önkényesen csúrtnek-csavartnak; valószínű, hogy a kérdezőnek él erről valamilyen kép a fejében, de hogy a gyerekek is értik ezt, kétkem. Vagy legfeljebb mindenki érti *valahogy*...

Viszont mindenképpen szólnunk kell a könyv illusztrációiról, a szülőket, testvéreket, családi életet tematizáló gyerekrázokról, amelyek – még ha nem is színesek – bájos, hangulatossá varázsolják a könyvet. A rajzok nagyon erőteljesen és másképp hatnak, mint az írott szó, egy saját nézőpontot képesek teremteni.

FLEISZ KATALIN

Ötlet járvány idején

Szöveg: Vincze Ferenc / Rajzoló: Csillag István

Csend... zenényi szünet

November elején Európa-szerte ismét megdermedt az a csenevészke élet is a hangversenytermekben, amelyre a nagyérdemű az első virózishullám csitulásával vissza tűnt szokni. Megint beállt a jól szabályozott pánik csendje, megszakadt a valódi zene, ösztövé online-pótlékoknak adva át a helyét. Ezt a nagy csendet, mintegy az újabb kényszer-vakáció előtti búcsúgesztusként, két németországi zenei központ is igen látványosan „celebrálta”.

#AlarmstufeRot (vörös riasztás)

#SangUndKlanglos (ének- és hangtalanul)

E két *hashtag* szellemében lepték meg képernyő előtt kuksoló közönségüket a Müncheni Filharmonikusok november 2-án egy tizenhat perces performanszal:

A színpadot a szokásos módon özönlik el a zenészek. Diszkrét dübörgés, léptek összege. De miután a muzsikuskok elfoglalták széküket, ahelyett, hogy a kritikus ütemeket, futamokat még egyszer, utoljára átjátszanák a koncert előtt, vagy épp instrumentumait hangolnák, csak ülnek tétlen a helyükön. Frakk, estélyi, minden együtt. Csak épp nem történik semmi.

A hangversenytermi stúdió vágó-rendezője hosszú, statikus snittekben ad eseménytelen képeket a magukba mélyedő zenészekről. Ki tudja, hol járnak, mire gondolnak? – de láthatólag még a karmesterre sem várnak, sőt semmi jelét nem adják, hogy előbb vagy utóbb elkezdjenek a dolgukat. Hosszú, zavarba ejtő csendben ül az ötvenvalahány ember, egymásra sem néznek, tekintetüknek jobbra se tárgya, se alanya, se fókusza. Telnek a percek, nehéz prognózis, miért s meddig.

Aztán egyszerre csak feláll az első csellista. A hangszerét letámasztja a székére, és szép nyugodtan kimegy. Majd nemsokára egy hegedűs is. Majd egy fagottos. Mindannyian, akik elindulnak kifelé, már maszkot viselnek. Valahogy ez jelzi a *kívült*, egyúttal meg az állandósult abnormalitást. Ritkúlnak, minden sietség nélkül, egyenként. S fordított arányban gyarapodnak az otthagyt szék s az értelmetlenségükre döbönt kotta-állványok. Már csak négy zenész ücsörög elszórtan, maga elé meredve. Már csak három. Az utolsó előtti is felveszi a maszkot és elindul kifelé. Az utolsó – történetesen egy klarinétos – alig érzékelhető pillanatig tétovázik: mintha eszébe jutna a villanykapcsoló. De nem. Ő is kimegy csendesen, puhán csukódik utána az ajtó.

Ennyi volt.

Máris rövidebb negyedórával az életünk. „Művészet és kultúra nélkül csend lesz” – olvashatjuk a poszt alatt.

Október 31-én este csenddel búcsúzott közönségétől a Berlini Filharmonikusok Kirill Petrenko által vezetett zenekara is. Másnap életbe léptek a járványügyi korlátozások. A berliniek John Cage egyik leghíresebb művét „adták elő”: a *4'33"*-at, amelyben – bár több tételes alkotás – egyetlen hang sincs.

„Sokan gondolták úgy, hogy a *4'33"* nem több egy fricskánál. Vagy ha több is, mint fricska, hát egy játékos performansz. Julian Dodd filozófus szerint a *4'33"* nem zene, hanem egy darab a zenéről. De ha úgy véljük, Cage műve csupán valamiféle metaanalízis, elvértjük annak lényegét. Cage is elutasította azt az elgondolást, miszerint darabja

konceptuális ujjgyakorlat volna. Egy interjúban éles különbséget tett a *music* (zene) és *sound* (fordítsuk ezt hangzásnak) között. Utóbit személytelen minőségnek gondolja, ami ugyanakkor egy nagyon pozitív, szükséges tulajdonsága is, mivel az sem nem érzelmes, sem nem analitikus. „A hangzás (sound) nem kritizál, nem interpretál, nem bonyolít: nem beszél hozzánk. Egyszerű.» Szerinte a zene és a nem-zene között hamarosan eltűnik a különbség és – ahogy Cage Kantot idézi – »a zenének nem kell jelentenie semmi konkrétat«, semmivel sem többet, mint a hangok véletlenszerű egymásutánját – önmagát” – olvashatjuk egy Szász Emese és Csabai Máté által jegyzett tárcában.

Amplitúdó

És csakugyan, bár akusztikailag értékelhető hangot nem tartalmaz, a *4'33"* a legkevésbé sem csupán üres, konceptualista performansz. A zen életbölcességének megüledett tudása, a hangnélküliség határozott tartalmi értéke emelkedik magasra benne. „Gyakorlatilag a valós idő a mű egyetlen és alapvető dimenziója. És ahol az idő az elsődleges dolog, maga a változás, a folyamat aktusa határozza meg a dolgok természetét.” Csendet, szünetet írni kockázatos, olykor kifejezetten bátorság kérdése. Ezt a zenényi szünetet – amelyet egyetlen alkalommal lehetett *partitúrába önteni* – 2020-ban, ímhol, újabb jelentéssel, újabb háttérmotivációval látta el a valóság, vagy amit annak hiszünk.

JAKABFFY TAMÁS

Environment

(A Forró Ágnes-évtized)

Az utóbbi tíz esztendőben készült alkotásaiból állított ki Forró Ágnes októberben a Kolozsvári Szépművészeti Múzeumban, a Bánffy-palota négy saroktermében mintegy félszáz képet. A kiállítás különös címet nem kapott, a képekről is leváltak a verbális jelölők. Számozás, datálás, technikai információ nem irányítja a megfigyelt. Magunkra vagyunk a látvánnyal. Körülvesznek a hallgatag képek. Vagyis egyre inkább megszólítanak.

Pasztellkréta, vegyes technika – a múzeum által szigorúan egyforma szürke passzpartuba, semleges vékony ezüstszínű keretbe fogott, de élénk színvilágú, a tekintetet megragadó figurális munkák. A képein azonosíthatók holmi árva vagy eltévedt gyöngytyúk, macskák, kecskék, birkák. Látható: ezek bizony felnőtt lábujjak. Egymástól eltávolodott pár papucs. Zokni, ruhadarabok (száradóban). Kerítés. Házikó (romos ház?). Falombok, pitvar, kamra.

Vagyis nem jól néztük: az látszik, hogy nincs otthon a gazda. Talán a magukra hagyottaké a ház (brémai muzsikuskok – másképpen)? Az udvart felverte a gyom? Isten – lát bennünket?

Árnyak veszik birtokba a helyet. Otthont teremtenek (kinek is?) az új időszámításba jutott létezők. A poszt-antropocentrizmus árnya... Nem tudom, hol a határ meghittség és lemondás között. Víz és levegő között. A gyökerek azt jelzik: az égtájak szerinti tájékozódás nem érvényes. (A véredények lombja? Gyökere? Tüdő lombjai, vérkörök ágas-bogassága, szív pitvara-kamrája? Fent és lent, kinnbenn: hol is lennének? Mikor is lennének?)

Nincs különbség a test és a testen kívüli világ szerkezete között. A lélek kapuja kitárva („szél babrálja”, mondhatjuk József Attilával szabadon). A kiállítás kurátora Iakob Attila; az első teremben elhelyezett, kétnyelvű információs táblán románul az ő sommás értelmezését-értékelését böngészheti a látogató („mesevilág... az elfelejtett és felidézett gyermekkor mindannyiunk lelkében élő képei”); majd magyarul Tibori Szabó Zoltánét („... nem a halál apológiáját végzi, éppen ellenkezőleg, az életet védi, annak esélyét és remény-

ségét világítja meg” – olvasható a rajzok kromatikájára is figyelő megállapításában).

A járvány sújtotta időben közönség nélkül zajlott a tárlatmegnyitó. A részleteiben mulatságosan realiztikus, összességében zavarba ejtő, megannyi kérdést sugalló munkák azonban hozzák alkotójuk elmélyültségét, a láthatatlan összefüggések megjelenítésének képességét. Ilyesmit várnak el a szemlélőtől is.

A már sokadik egyéni tárlatánál tartó kolozsvári képzőművésznek, aki gyakorló művészetterapeuta, határozott közlendői vannak az anyagi és a szellemi világról. A művész helyzetéről: kiszolgáltatottságáról. Eredendő függetlenségéről. A világ bensővé formálásáról, az empátia szükségességének életbe vágó voltáról.

Kihálnak a falvak? (Kihal a felelősség a világból?) Civilizáció? Végül átveszi az uralmat a vegetáció. A víz.

Artefaktum

Szénvasaló? Zöld üvegcese? Vesszőkosarak? Söprű? Mázas edények, hátszék? Létra... (égi vagy alvilági irányba?), szekerkerék. (Sorskerék?) Mi is benne vagyunk a képben, történésben, saját ismeretlen világunk tárul fel a kúsó, szétterjedő változásban. Vagyunk a páva kékje és a kemence parazsa, a kerítés léce és a nyihahák tekintete. Vagyunk a hely szelleme és kísértete, válunk díszítő formává, egyszerűsödünk. Valami naiv és átváltozásokra képes világlélek hatja át a krétarajzok dinamikus enteriőrjét.

„Amikor dolgozom, dialógusba kerülök a munkával” – mondotta a háromszemkört (de a nagyszebenies „látó” háztető, látó székek, leső kerítések jelenléte miatt *szemek keresztüzében*) lebonyolított, bizarrságában megrendítő vernisszázson – a szabályok miatt így is maszkban – a művész. „...sunt lacrimae rerum et mentem mortalia tangunt”, ezt meg Vergilius mondotta.

EGYED EMESE

¹ Aki nem hiszi, járjon utána: <https://www.macluj.ro/exhibitions/expozitie-forro-agnes>

Bemutatták Láng Orsolya *Pályamatricák* című kötetét november 2-án a budapesti Nyitott Műhelyben. A szerzővel Molnár T. Eszter beszélgetett.

November 5-én elhunyt Szócs Géza József Attila-, Magyarország Babérkoszorúja- és Kosuth-díjas költő, a Magyar PEN Club elnöke.

Két új kötet jelent meg a Fiala Írók Szövetsége és az Erdélyi Híradó Kiadó közös gondozásában: Márcuțiu-Rác Dóra *már minden nő hazament* című lírakötete, valamint a *cím-telen föld. fiatal erdélyi metamodern líra* című versantológia André Ferenc és Horváth Benji közös szerkesztésében. Ugyancsak az Erdélyi Híradó Kiadó és a Szépirodalmi Figyelő közös kiadásában jelent meg Karácsonyi Zsolt *Függőleges állat* című verseskötete.

November 12–15. között az online térben került megrendezésre a 26. Marosvásárhelyi Nemzetközi Könyvvásár.

Novemberben is folytatódott a Podium Egyesület *Írók az iskolában* című rendezvénysorozata, novemberben többek közt Márton Evelinnel és Szabó Róbert Csabával ismerkedtek meg a marosvásárhelyi középiskolások.

Folytatódik az Erdélyi Magyar Írók Ligájának *A hét szerzője* című videósorozata, novemberben négy újabb szerzővel készült

interjúsorozatot tekinthettek meg az érdeklődők. Lövetei Lázár Lászlóval és Molnár Vilmoszal Zsidó Ferenc, Serestély Zalánnal Horváth Benji, Szakács István Péterrel pedig Demeter Zsuzsa beszélgetett.

holmi

November 21-én, életének 87. évében elhunyt Angi István zeneesztéta, egyetemi professzor, számos önálló zenetudományi-esztétikai munka szerzője, a kolozsvári Zeneakadémia nyugalmazott tanára. Írói, oktatói tevékenységét többek között a Román Tudományos Akadémia díjával, az EMKE Nagy István-díjával jutalmazták, legutóbb, 2020. március 15-én a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjének polgári fokozatával díjazták munkásságát.

November 21-én, életének 87. évében elhunyt Angi István zeneesztéta, egyetemi professzor, számos önálló zenetudományi-esztétikai munka szerzője. Írásait *A Hét*, a *Korunk* és az *Utunk* is közölte, utóbbiban esztétika-történeti sorozatot publikált, továbbá több antológiában olvashatók esztétikai tanulmányai. A VII. Esztétikai Világkongresszuson és a Nemzetközi Zenezsziológiai Társaság szimpóziumján is szerepelt.

Az Erdélyi Magyar Írók Ligája kiosztotta Méhes Györgyről elnevezett irodalmi díjait. A életműdíj-jellegű Méhes György Nagydíjat Király Zoltán költőnek ítélte oda a bizottság, debüt-díjban Sánta Miriám részesült *Hétfőn meghalsz* című kötetéért. A nagydíjast Karácsonyi Zsolt E-MIL-elnök, a debüt-díjast Horváth Benji költő méltatta, majd Márton Evelin beszélgetett a díjazottakkal. A díjadó a Video Pontes közreműködésében megtekinthető az E-MIL Facebook- és YouTube-oldalán.

A *Helikon* idén is kiosztotta a Kemény Zsigmond Irodalmi Díjat: idén Vida Gábor prózaíró, a *Látó* főszerkesztője részesült a lap elismerésében. A díjazottról Márton Evelin mondott laudációt, majd Papp Attila Zsolt beszélgetett a szerzővel. Az elhangzott laudáció és beszélgetés megtekinthető a *Helikon* Facebook-oldalán.

Gyermekirodalmi könyvbörze indult a Bukaresti Magyar Intézet szervezésében, amelyben európai kortárs gyermekirodalmi válogatást ajánlanak a bukaresti EUNIC klaszter tagok a romániai kiadóknak, román fordításban való megjelentetés céljából. Az ajánlott művek között Csenger Levente *A különleges Meditittimó kalandjai* című kötete is szerepel.

Dohnányi

VÍZSZINTES: 1. ... müge; erdei gyógynövény. 6. Albánia fővárosa. 11. Lócsemege! 12. Félretett kártyalapok. 14. ... Tyler; filmszínész. 15. Kincset földbe rejt. 17. Nem lát. 18. Gyalogos katona. 19. Bugás virágú növény. 21. Mágnesség, régies szóval. 22. Féltve őrzés. 24. Durva gabonaőrlemény. 25. Igen, több szláv nyelven. 27. Az USA egyik tagállama. 29. Azonosak! 30. Ige fajtája. 32. ... Gibson; Oscar-díjas színész, rendező. 33. Veteményes. 35. Támad a kígyó. 36. Kellemetlen (helyzet). 38. Életre utaló idegen előtag. 39. Az iridium vegyjele. 40. Az információ egysége. 41. Folyami átkelőhely. 43. Drótdarab! 44. Csendes folyó! 46. Mely dolgot? 48. Tudományág. 53. Electric Light Orchestra, röviden. 54. Archaikus. 55. Becézett Eleonóra. 56. Csigavonal, csavartvonal. 57. Tutajozik.

FÜGGŐLEGES: 1. Dohnányi Ernő (1877–1960), magyar zongoraművész, zeneszerző, karmester műve. 2. Magyar megye, folyó és község. 3. Szalonnát kövesztő. 4. Ott kezdődik! 5. Acidum. 6. Szemüveg tartója. 7. Az indium vegyjele. 8. Eja! Eja! ...!; Swinarski műve. 9. Sportruházat márkája. 10. Dohnányi szerzeménye. 13. Kerti házikó. 16. Pusztító eső jelzője. 18. Szekrénybe helyez. 20. Működik az óra. 21. Dzsúdófokozat. 23. Ruhát vasal. 24. Fájdalom, latinul. 26. Törekszik. 28. Japán buddhizmus. 29. Száraz (klíma). 31. Az erbium vegyjele. 34. Házórzó állat. 36. Nem is bent. 37. Ilyen nyelv az arab is. 40. Cserje. 42. Bort hígit. 44. ... Vid; Zrínyi Miklós hőse. 45. Állatövi jegy. 47. Nem engedélyez. 49. Réteggént borít. 50. A -ról ragpárja. 51. Srác. 52. Koreai autómárka.

1	2	3		4	5		6	7		8	9	10
11				12		13				14		
15			16		17				18			
19				20				21				
E		22			23		24					D
25	26		27			28					29	
30		31			32				33	34		
35				36				37		38		
39			40				41		42		43	
S		44				45		46		47		NY
48	49				50		51				52	
		53			54				55			
56							57					

A *Helikon* 2020/22-es számában közölt *Dürrenmatt* című rejtvény megfejtése: *Az öreg hölgy látogatása, Mississippi úr házassága.*

R. T.

TÁMOGATÓINK: **nka** Romániai Írók Szövetsége Nemzeti Kulturális Alap

KÉSZÜLT A MAGYAR KORMÁNY TÁMOGATÁSÁVAL

MINISZTERELNÖKSÉG NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKÁRSÁG

BETHLEN GÁBOR

RMDSZ COMMUNITAS ALAPITVÁNY

TÁMOGATJA AZ RMDSZ ÉS A COMMUNITAS ALAPITVÁNY

VISIT CLUJ The Heart of Transylvania

Primăria și Consiliul Local Cluj-Napoca

Proiect realizat cu sprijinul Primăriei și Consiliului local Cluj-Napoca. Kiadványunkat Kolozsvár Polgármesteri Hivatala és Városi Tanácsa is támogatja. Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii și Identității Naționale. Kiadványunk a Kulturális és Nemzeti Identitás Minisztériumának támogatásával jelenik meg.

Alapító főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztő: KARÁCSONYI ZSOLT
vers, műfordítás

Főmunkatárs: EGYED EMESE
KIRÁLY LÁSZLÓ

Szerkesztőség: DEMETER ZSUZSA: kritika
HORVÁTH BENJI: Pavilon 420, Artefaktum
PAPP ATTILA ZSOLT: film, interjú

MÁRTON EVELIN: próza
MÁRCUȚIU-RÁCZ DÓRA: honlap
RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő
DEÁK JUDIT: szerkesztőségi titkár

Lapterv: ÁRKOSSY ISTVÁN; Számítógépes tördelés: FAZAKAS BOTOND; nyomtatja a Misztótfalusi Kis Miklós református sajtóközpont